

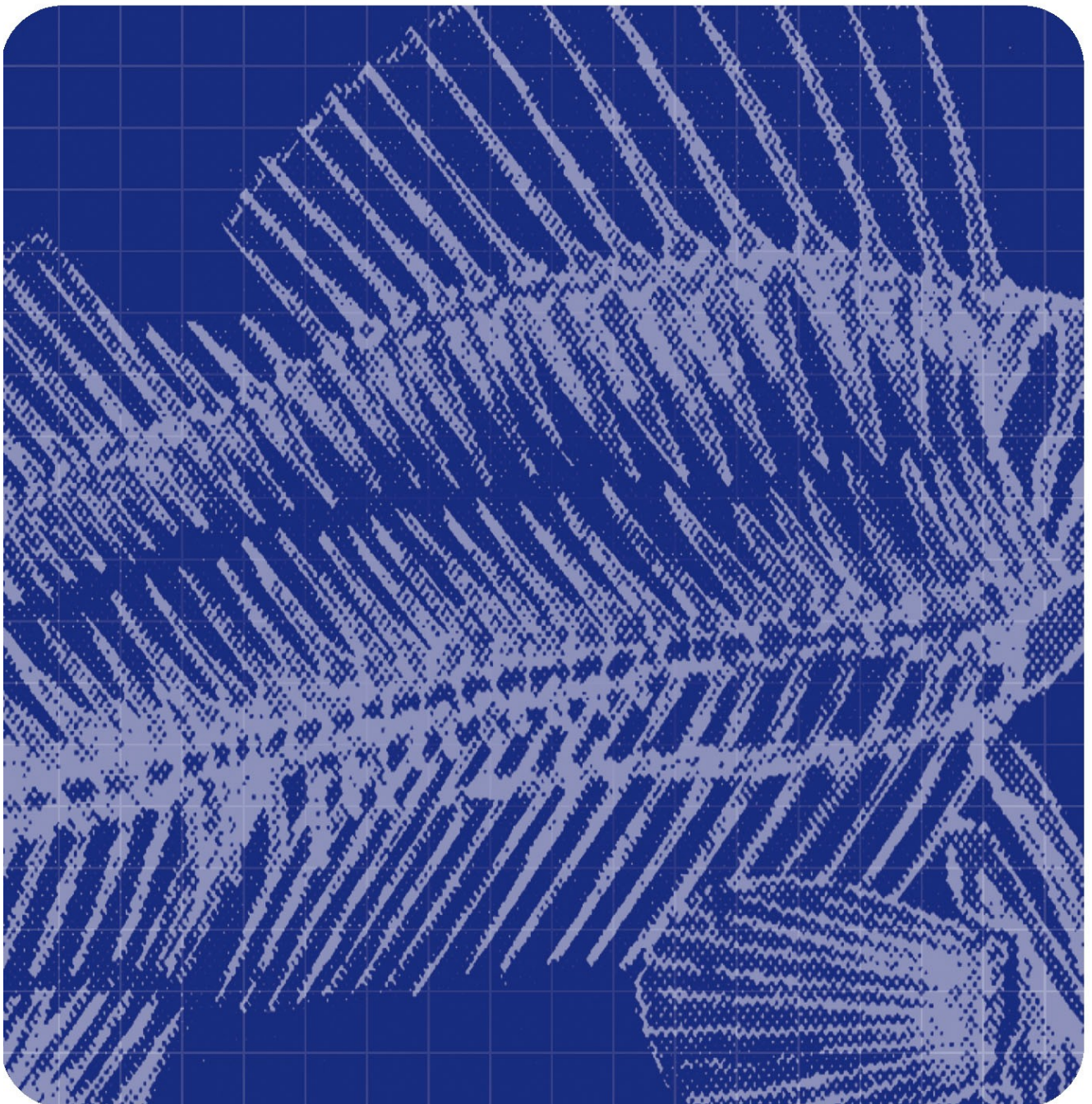

Fiskeriforskning

RAPPORT 10/2006 • Utgitt april 2006

Sildoljeindustrien i Nord-Norge - status og utfordringer

Bjørn Inge Bendiksen

Norut Gruppen er et konsern for anvendt forskning og utvikling og består av morselskap og seks datterselskaper. Konsernet ble etablert i 1992 – fundamentert på daværende FORUTs fire avdelinger og Fiskeriforskning.

Konsernet består i dag av følgende selskaper:

Fiskeriforskning, Tromsø

Norut IT, Tromsø

Norut Samfunnsforskning, Tromsø

Norut Medisin og Helse, Tromsø

Norut Teknologi, Narvik

Norut NIBR Finnmark, Alta

Konsernet har til sammen vel 240 ansatte.

Fiskeriforskning (Norsk institutt for fiskeri- og havbruksforskning AS) utfører forskning og utvikling for fiskeri- og havbruksnæringen.

Gjennom strategisk næringsrettet forskning og utviklingsarbeid, i samarbeid med næringsaktører og det offentlige, skal Fiskeriforskningens arbeid bidra til utvikling av

- etterspurt sjømat
  - aktuelle oppdrettsarter
  - bioteknologiske produkter
  - teknologiske løsninger
- for dermed å gi konkurransedyktige virksomheter.

Fiskeriforskning har ca. 170 ansatte fordelt på Tromsø (120) og Bergen (50). Fiskeriforskning har velutstyrte laboratorier og forsøksanlegg i Tromsø og Bergen. Norconserv i Stavanger med 30 ansatte er et datterselskap av Fiskeriforskning.

Hovedkontor Tromsø:

Muninbakken 9-13

Postboks 6122

N-9291 Tromsø

Telefon: 77 62 90 00

Telefaks: 77 62 91 00

E-post: post@fiskeriforskning.no

Avdelingskontor Bergen:

Kjerreidviken 16

N-5141 Fyllingsdalen

Telefon: 55 50 12 00

Telefaks: 55 50 12 99

E-post: office@fiskeriforskning.no

Internett: www.fiskeriforskning.no

RAPPORT

ISBN-13 978-82-7251-584-2
ISBN-10 82-7251-584-9

Rapportnr:
10/2006

Tilgjengelighet:
Åpen

Tittel:

Sildoljeindustrien i Nord-Norge – status og utfordringer

Dato:

21.04.2006

Antall sider og bilag:

32+3

Forskningsjef:

Bjørn Eirik Olsen

Forfatter(e):

Bjørn Inge Bendiksen

Prosjektnr.:

20154

Oppdragsgiver:

Stiftelsen for Sildolje- og Sildemelnæringen i Nord-Norge

Oppdragsgivers ref.:

3 stikkord:

Sildoljeindustri, pelagisk industri, strukturendringer

Sammendrag: (maks 200 ord)

Sideoljeindustrien i Nord-Norge har en usikker framtid. Stopp i loddefisket i Barentshavet og levering av all sild til konsum har medført at to av de tre store fabrikkene ikke er i drift. Selv om det fiskes andre arter som leveres til mel og olje har industrien i Nord-Norge i stor grad ikke kunnet delta i konkurransen om dette råstoffet fordi fabrikkene holdes utenfor utbudsområdet på auksjonene i Norges Sildesalgslag. Internasjonalisering av råstoffmarkedet for mel og olje medfører samtidig en betydelig eksport av råstoff fordi danske fabrikker nå deltar på norske auksjoner. Sildoljeindustrien møter også råstoffkonkurranse fra et stort markedet for konsumprodukter av lodde.

Sildeoljeindustrien i Norge sliter med overkapasitet. Siden 2002 er råstofftilførselen redusert med 45 prosent, noe som betyr at det på kort sikt ikke er driftsgrunnlag for alle dagens fabrikker.

Likevel er det argumenter for å opprettholde en sildoljeindustri i Nord-Norge. Et framtidig loddefiske i Barentshavet og lokal foredling av en ressurs som utelukkende fanges i og utenfor Troms og Finnmark, sikre kystflåten leveringsmuligheter og denne flåtens rettigheter til å delta i loddefisket og mottak og utnyttning av avskjær og biprodukter fra pelagisk konsumindustri er noen av argumentene for å opprettholde en sildoljeindustri i nord.

Rapporten tar også for seg tiltak som kan bidra til å sikre fortsatt eksistens av en eller flere sildoljefabrikker i nord. Flere av forslagene er vurdert å være kontroversielle og vil være avhengig av både nærings- og fiskeripolitisk aksept og støtte for gjennomføring.

INNHOLD

1	BAKGRUNN.....	1
2	UTVIKLINGSTREKK OG STATUS I PELAGISK NÆRING	3
	2.1 Sildoljeindustriens råstoffgrunnlag	3
	2.2 Ikke utnyttede ressurser	5
	2.3 Utviklingstrekk og status i norsk pelagisk industri	6
	2.4 Sildoljeindustriens betydning for verdikjeden i oppdrett	8
3	RÅSTOFFMARKED OG OMSETNINGSSYSTEM	11
	3.1 Institusjonelle rammer i næringen	11
	3.2 Geografi og fiskeri.....	12
	3.3 Regionale dimensjoner i den pelagiske fiskeflåten	13
	3.4 Pelagiske fiskerier utenfor Nord-Norge og omsetningsmønster	16
	3.5 Internasjonal deltakelse i norsk auksjonssystem og konkurransen om råstoff.....	17
	3.6 Auksjoner eller langsiktige kontrakter?	18
4	NORDNORSK SILDOLJEINDUSTRI FREMTID	23
	4.1 Sildoljeindustriens fremtidige råstoffgrunnlag.....	23
	4.2 Leveringer til konsum og sildoljeindustriens rolle.....	24
	4.3 Konsekvenser for fordelingen av kvoter mellom flåtegruppene	25
	4.4 Nordnorsk sildoljeindustri framtid og mulige tiltak	26
5	REFERANSER.....	31

VEDLEGG

1 BAKGRUNN

Norsk fiskerinærings pelagiske sektor består av fiskeflåte og industri som driver fangst og bearbeiding av arter som sild, makrell, lodde, brisling, kolmule, tobis og øyepål. Disse artene utgjorde nesten tre fjerdedeler av kvantumet og 40 prosent av verdien av de norske fiskeriene i 2004.

Den pelagiske industrien omsatte for om lag 6,2 milliarder kroner samme år, fordelt på ca. én milliard kroner fra mel og olje og 5,2 milliarder fra konsumprodukter av sild, makrell, lodde og brisling. Eksportverdien utgjorde ca. seks milliarder kroner, hvorav produkter fra sildolje- og sildemelindustrien sto for 660 millioner kroner og 300 millioner kroner kom fra flåtens leveringer direkte til utenlandske kjøpere.

Verdien av den norske fiskeflåtens fangster av sild, makrell, brisling og industrifisk utgjorde om lag 4,3 milliarder kroner, hvorav landinger til mel og olje utgjorde én milliard kroner. Én tredjedel av den norske flåtens fangster til mel og olje ble levert til fabrikker i utlandet. Av konsumlandningene gikk fire prosent til utenlandske kjøpere. Utenlandsk flåte landet til gjengjeld pelagisk fisk til en verdi av 675 millioner kroner til norske kjøpere, hvorav 48 millioner kroner var fisk til mel og olje.

Norsk sildolje- og sildemelindustri består i dag av 10 store fabrikker, hvorav tre i Nord-Norge, lokalisert i Vadsø, Tromsø og Bodø. Fabrikkene i Vadsø og Tromsø er i dag ikke i drift på grunn av mangel på råstoff. De nordnorske sildoljefabrikkene har stort sett hatt sild og lodde som sitt råstoffgrunnlag. I tillegg finner vi to mindre fabrikker på Lovund i Nordland og i Båtsfjord som tidvis har kjøpt mindre fangster til mel og olje. De to fabrikkene har basert nesten all virksomhet på avskjær og biprodukter fra lakseslakterier og pelagisk konsumindustri.

Da loddefisket i Barentshavet nådde en historisk topp i 1983 var det 14 fabrikker i drift i Nord-Norge. Disse produserte dette året 1,1 millioner tonn råstoff, noe som tilsvarer nesten hele den norsk sildolje- og sildemelindustriens råstofftilgang de siste årene. Stansen i loddefisket i 1986 førte til at industrien i Nord-Norge mistet det meste av sitt råstoffgrunnlag. En ordning med offentlig kondemneringsstøtte bidro til at åtte av fabrikkene ble lagt ned i årene 1986-1988. I tillegg ble det enkelte år gitt beredskapsstøtte for å opprettholde noen av de øvrige bedriftene til råstoffsituasjonen igjen ga grunnlag for drift.

Da fisket etter lodde i Barentshavet ble gjenopptatt i 1991 var det fem fabrikker tilbake. De fleste hadde hatt liten og ingen drift siden 1986. Loddefisket varte bare tre år før det ble stanset på ny, men et utvidet fiske etter NVG-sild fra 1993 ga sildoljeindustrien i Nord-Norge tilgang på råstoff i sildesesongen. Mellom 1994 og 2000 ble det årlig levert mellom 100 og 250 tusen tonn NVG-sild til mel og olje.

I 1999 ble fisket etter lodde i Barentshavet gjenopptatt. Det første året ble det i hovedsak fisket for produksjon av konsumlodde, men i årene 2000 til 2002 gikk om lag 70 prosent til mel og olje. En kraftig reduksjon i loddekvoten i 2003 førte til at andelen som gikk til mel og olje falt til under 60 prosent. Til forskjell fra tidligere perioder med loddefiske gikk nå en betydelig andel av lodda til konsumproduksjon, noe som hadde sammenheng med etablering av nye markeder i Russland, Ukraina og Hviterussland for samfengt konsumlodde. I de samme markedene var etterspørselen etter norsk sild også i sterkt vekst, noe som bidro til

sterk økning i prisene på sild levert til konsum. Dette medførte også at leveringene av NVG-sild til mel og olje ble vesentlig redusert fra og med 2001, for nærmest å opphøre i 2004.

Siden 2003 har det ikke vært fisket etter lodde i Barentshavet. Stopp loddefisket og utviklingen i sildefisket har medført at siden 2004 er det som tradisjonelt har vært råstoffet til nordnorsk sildolje- og sildemelindustri ikke lenger tilgjengelig.

Slik auksjonsutbudsområdet som regel fastsettes på andre arter, der kolmule er mest aktuell, kan den nordnorske sildeoljeindustrien i dag ikke delta i auksjonene, og er dermed utelukket fra dette råstoffet. Så lenge det ikke fiskes etter lodde i Barentshavet, og så lenge nesten all NVG-silda går til konsum, vil denne industrien ikke ha et tilstrekkelig driftsgrunnlag.

Situasjonen reiser spørsmål både om utforming og praktisering av omsetningssystemet innenfor pelagisk sektor, om nordnorske aktørers konkurransesituasjon og hva det betyr for fremtidig pelagisk fiske utenfor Nord-Norge og i Barentshavet hvis gjenværende sildoljeindustri i Nord-Norge avvikles på grunn av dagens manglende driftsgrunnlag.

Samtidig minker råstofftilgangen for hele den norske sildoljeindustrien og det er blitt en betydelig overkapasitet i industrien også i sør. Dette skyldes både reduserte kvoter på industrifisk og en stor eksport av norsk råstoff til industri i utlandet. Dette forsterker usikkerheten omkring de nordnorske fabrikkenes framtid og vil begrense mulige tiltak for å opprettholde alle dagens fabrikker i nord.

Samtidig er det grunn til å anta at loddefisket i Barentshavet vil bli gjenopptatt i fremtida, og at det også da vil være aktuelt å levere fangster til mel og olje. Pelagisk næring kan da stå overfor en situasjon der det ikke finnes mottakskapasitet på industrisiden av noe omfang nord for Ålesund.

2 UTVIKLINGSTREKK OG STATUS I PELAGISK NÆRING

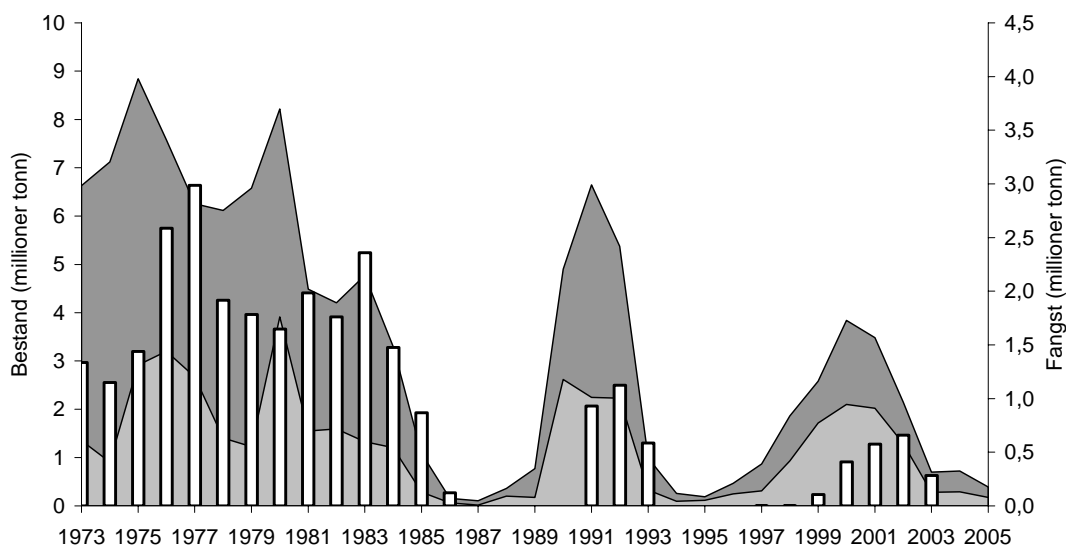
2.1 Sildoljeindustriens råstoffgrunnlag

Lodde og sild har til nå vært råstoffgrunnlaget for sildoljeindustrien i Nord-Norge. I takt med økt konsumproduksjonen av sild og lodde har biprodukter fra konsumindustrien, i form av avskjær og lignende, også blitt en del av sildoljeindustriens råstoffgrunnlag.

Kolmule, som de siste årene har vært det viktigste råstoffet til sildoljeindustrien i sør, har i liten grad vært tilgjengelig for nordnorske fabrikker. Også arter som tobis, øyepål og brisling, som fremdeles er en del av norsk sildoljeindustriens råstoffgrunnlag, har nesten utelukkende gått til industrien i sør. Fram til midten på 1980-tallet var også makrell og hestmakrell en del av råstoffgrunnlaget til sildoljeindustrien, men også her gikk landingene utelukkende til industrien i sør. I dag går makrell og hestmakrell til konsumproduksjon.

De siste årene er nesten all sild levert til konsum. Slik situasjonen er i dag er lodda det gjenværende råstoffgrunnlaget for sildoljeindustrien i Nord-Norge. Hvis andre endringer ikke skjer er framtiden til industrien i Nord-Norge knyttet til utviklingen i loddebestanden og hvordan denne vil bli forvaltet.

Loddebestanden i Barentshavet var høsten 2005 beregnet til å være på et svært lavt nivå. Sammenbruddet i loddebestanden etter 2002 skyldes i følge Havforskningsinstituttet at det har vært mye ungsild i Barentshavet som har beitet på loddeyngel, og at det samtidig har vært en stor torskebestand som har beitet på lodde. Lodde er vanligvis torskens viktigste bytte. Torskens konsum av lodde i 2003 var i følge beregninger på nivå med konsumet i årene 1991 til 1993, som var forrige gang torskebestanden var på sitt største nivå, og samtidig med kollapset i loddebestanden rundt 1992.

Figur 1 Utvikling av totalbestanden av lodde i Barentshavet om høsten. Mørkt areal er umodnende lodde og lyst areal modnende lodde. Total årlig fangst i søyler (kilde: ICES, 2005)

International Council for the Exploration of the Sea (ICES) estimerte i 2004 at loddebestanden ville være omkring 1,7 millioner tonn samme høst, en økning på én million tonn i

forhold til året før. En slik bestandsstørrelse ville vært på nivå med situasjonen i 1999 da loddefisket ble gjenopptatt. I 2005 ble dette estimatet redusert til 0,4 millioner tonn. Det er også gitt signaler om at loddebestanden forventes å være svak i 2006 fordi det er observert svært mye ungsild i Barentshavet vinteren 2005, som fortsatt vil beite på loddeyngel. Det er forventet at utbredelsen av ungsild i Barentshavet vil vedvare også i 2006. Man vet fra tidligere at når sild rekrutterer sterke årsklasser påvirker dette bestanden av lodde svært negativt, og havforskerne mener dette er en viktig forklaring til de svake årsklassene av lodde som nå kan observeres.

Det er uvisst hvor lang tid det vil ta før loddebestanden har en størrelse som gir grunnlag for ny fangst. Ut fra havforskerens signaler vil dette være avhengig av hvordan mengdene i Barentshavet av predatorer som ungsild og torsk utvikler seg fremover. Størrelsen på torskebestanden er nå trolig på vei ned, dels fordi det er mindre lodde og dels fordi dødeligheten i forbindelse med fisket har økt.

Samtidig er sildebestanden i vekst og 2002-årsklassen av sild har blitt betegnet som svært sterk. Denne årsklassen vil være kjønnsmoden rundt 2007. Gytebestanden vokser også og har ikke vært så stor siden 1997 og før det siden 1959.

Figur 2 Utvikling av gytebestanden av norsk vårgytende sild - total årlig fangst i søyler (kilde: ICES, 2005)

Beregninger fra ICES viser også at rekrutteringen i sildebestanden har vært stor og vi må tilbake til 1959 for å finne like mange individer i 0-årsklassen som i 2004.

2.2 Ikke utnyttede ressurser

Av arktiske arter har polartorsk vært nevnt som en mulig ressurs for norsk pelagisk fiskeflåte og nordnorsk sildoljeindustri. Polartorsk har imidlertid ikke hatt noen kommersiell betydning for fiskeflåten siden begynnelsen på 1970-tallet.

Arten har sin utbredelse i østlige og nordøstlige deler av Barentshavet. Arten gyter trolig både på østsiden av Svalbard og sør av Novaja Semlja, og har oppvekst og beiteområder ved og under iskanten i Barentshavet.

Fisket etter polartorsk tok til på slutten av 1960-tallet og ble i første rekke utnyttet av russisk flåte. Det første norske kommersielle fisket kom i gang i 1969. 55 snurpere deltok i et fiske som pågikk en måneds tid i tidsrommet mai/juni. Totalt ble det landet 18.000 tonn dette året. Det meste gikk til sildoljefabrikker i Finnmark (Fiskeristatistikk, 1969). Etter at fisket hadde pågått i fire år førte fallende fangstrater og en pris ved levering som lå under lodde til mindre interesser fra de norske fartøyene. Dette falt sammen med en kraftig økning i fangstene av lodde. Med unntak av enkeltfangster på 1980-tallet opphørte det norske fisket av noen betydning i 1973.

Etter en topp i det russiske fisket i 1971 på over 300.000 tonn falt også fangstene her. I 1979 var det stopp i fisket i en toårsperiode. Russiske fartøy har imidlertid fortsatt å utnytte denne ressursen. De siste fire årene har denne flåten fisket om lag 40.000 tonn årlig. Den russiske kvoten for 2005 er fastsatt til 45.000 tonn. Polartorsken går både til produksjon av mel/olje og konsumprodukter i Russland (Sunnanå og Christiansen, 1997). Med unntak av et mindre kvantum som ble levert fra russiske fartøy til norske fabrikker i 1999, har russisk flåte landet sine fangster hjemme.

Bestanden av polartorsk i dette havområdet er estimert til å ha vært på omkring 1,1 millioner tonn i 2004. Polartorsk har en relativt høy naturlig dødelighet fordi den inngår som en av de viktigste matkildene til sel i området (Havforskningsinstituttet, 2005).

Det er vanskelig å avgjøre i hvilken grad polartorsk er en ressurs som igjen kan bli kommersielt interessant for norsk flåte. Arten er ikke en del av kvoteforhandlingene i den norsk-russiske fiskerikommisjonen og det fastsettes derfor ingen gjensidige kvoter. Reguleringsmessig faller fiske etter polartorsk under lodde- og kolmuletrållatelsene i trålforskriftene. Fartøy som skal fiske polartorsk må derfor ha tillatelse til å fiske med trål etter lodde eller kolmule.

Fangstrater, pris ved levering og bunkerspriser er viktige beslutningsparametre for eventuell reetablering av dette fisket. Fangstrater er det vanskelig å si noe om i dag. Ved høye konsentrasjoner på gytefeltene har russiske forskere beskrevet fangster på 8-10 tonn på trekk med bunntål som varer 15-20 minutter. Prismessig vil polartorsk trolig ligge i underkant av kolmule. Polartorsk har et fettinnhold som varierer mellom to og seks prosent og et proteininnhold på mellom 12 og 15 prosent.

Et annet moment er de klimatiske forholdene i fangstområdene. De største konsentrasjonene er trolig rundt gyting som finner sted i tidsrommet desember til februar (Sunnanå og Christiansen, 1997). Vi kan anta at fangstratene da også er på sitt høyeste. Samtidig vil de klimatiske forholdene nord i Barentshavet med tilising av fangstområdene, vinterstormer og ising på fartøy være en utfordring for flåten.

Det russiske fisket har i dag sitt høydepunkt i perioden august til november. Dette sammenfaller med viktige fiskerier den norske pelagiske flåten har i dag både på sild, makrell, hestmakrell og delvis kolmule.

Den norske pelagiske flåten består i dag av færre fartøy som har flere og større kvoter per fartøy enn tidligere - noe som betyr at mange fartøy langt på vei er i aktivitet hele året. Også dette er trolig en god forklaring til at den norske interessen for fiske etter polartorsk i dag er liten.

2.3 Utviklingstrekk og status i norsk pelagisk industri

Antall store fabrikker som kjøpte sild, makrell og lodde til konsumproduksjon økte kraftig etter 1993. Økt fangst av NVG-sild og makrell, en sterk økning i utenlandske landinger av makrell og konsumfiske etter lodde fra 1999 bidro til at råstoffvolumet til konsum ble mer enn fordoblet i løpet av årene fra 1993 til 2000. I denne perioden økte konsumindustrien sin produksjonskapasitet fra 6.000 tonn/døgn til over 16.000 tonn/døgn. Fra 2001 førte lavere kvoter på sild og makrell, og stopp i loddefisket i Barentshavet, til en reduksjon i landingene av råstoff på om lag 25 prosent. Overkapasitet i industrien har ført til at antall anlegg i drift er redusert noe etter dette. Kapasiteten er likevel fortsatt stor i forhold til nivået landingene de siste to årene. Dette har ført til en svært intens råstoffkonkurranse og påfølgende svak lønnsomhet i industrien.

I sildoljeindustrien har derimot antall anlegg blitt færre gjennom hele det siste tiåret. I 2004 var ti store og to små fabrikker operative, men bare åtte av de største kjøpte store kvanta industrifisk fra flåten. En av de ti fabrikkene (Måløy Sildoljefabrikk, avd. Ulvesund) ble besluttet lagt ned sommeren 2005. Videre vurderer selskapet Welcon nå å flytte sin fabrikk i Egersund til Killybegs i Irland, tidligst i løpet av 2007.

Den norske sildoljeindustrien hadde i 2004 inntekter på omlag 1,25 milliarder kroner og sysselsatte ca. 250 personer. Omsetningen per ansatt var to ganger større enn i konsumdelen av fiskeindustrien, mens verdiskapingen per ansatt var 75 prosent høyere. Sildoljeindustrien sto for om lag fem prosent av samlet verdiskaping i fiskeindustrien og tok i mot 53 prosent av kvantumet og 20 prosent av verdien av pelagisk fisk som ble landet i Norge.

Tabell 1 Antall fabrikker i drift i sildoljeindustrien og i pelagisk konsumindustri, samt tilførsel av råstoff til industrien fra norsk og utenlandsk flåte. Flere av sildoljefabrikkene tilføres i tillegg råstoff i form av avskjær fra konsumindustrien. Dette kvantumet har utgjort 100-200 tusen tonn årlig. Antallet i konsumindustrien gjelder anlegg som kjøper mer enn 2000 tonn årlig. (Kvantum i 1000 tonn)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Sildoljefabrikker (antall)	14	14	13	13	11	11	11	11	10	10	10	8	7
Råstoffkvantum	1150	830	920	920	1120	1260	1170	980	1110	1120	930	900	590
Konsumindustri (antall)	38	43	46	47	48	49	48	54	53	48	43	40	
Råstoffkvantum	440	560	640	780	780	730	900	1050	1010	960	790	790	

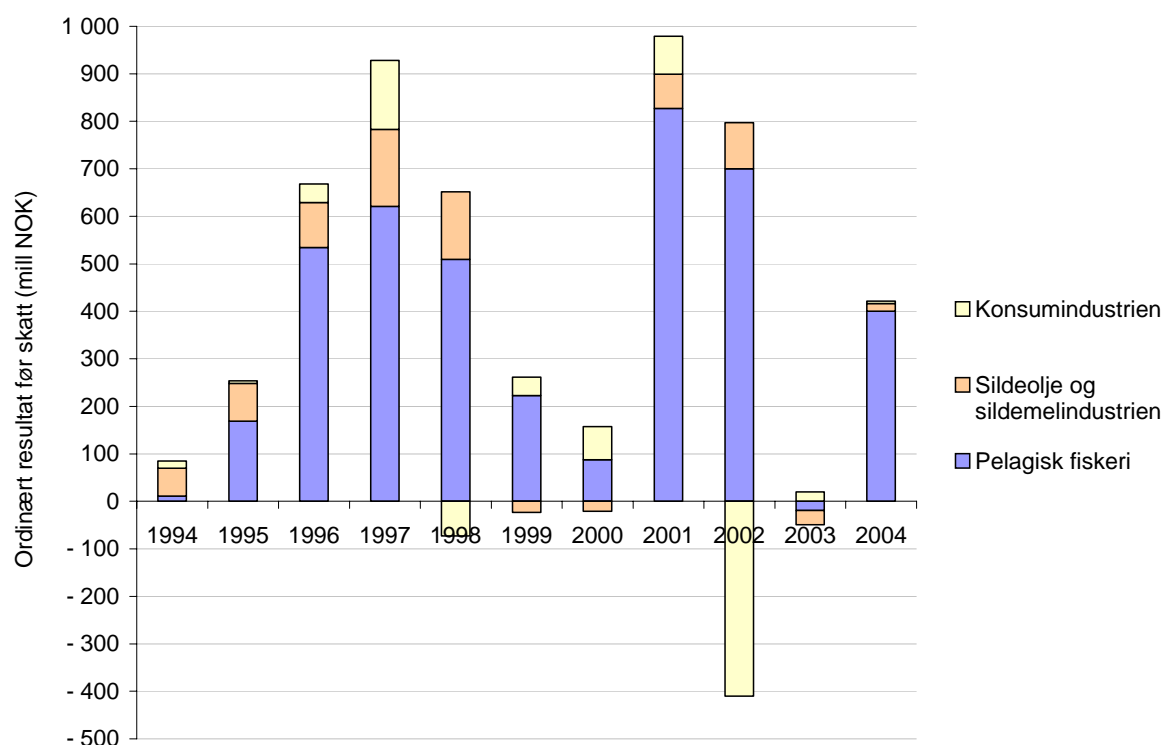
Råstofftilførselen til sildoljeindustrien lå i 2004 nesten 30 prosent under volumet i toppåret 1998. Den viktigste årsaken til reduksjonen er den norske flåtens landinger i utlandet, og da i første rekke til Danmark. Underskuddet i balansen på tilførselen fra og til utlandet har økte

kraftig de siste tre årene og ser i 2005 for første gang ut til å passere 200 tusen tonn (se Tabell 4 i vedlegget).

De danske fabrikkenes store interesse for råstoff fra den norske flåten må sees i sammenheng med at fangstene av tobis i Nordsjøen er halvert etter 2002. Tobis sto for mellom 50 og 65 prosent av de danske landingene til mel og olje før denne reduksjonen.

2005 ble et enda vanskeligere år på grunn av mindre industrifangster av kolmule, tobis og lodde og økt underskudd i handelsbalansen med råstoff. Leveringene til norske fabrikker endte på i underkant av 600 tusen tonn, en reduksjon på 35 prosent fra 2004. Det innebærer også at overkapasiteten i sildoljeindustrien i Norge er blitt enda tydeligere.

Det ble landet rundt 900 tusen tonn råstoff til fabrikkene i Danmark i 2005 - en reduksjon på 12 prosent fra året før. Danmark har de siste årene hatt fire fabrikker i drift. TripleNine Fish Protein lukket imidlertid store deler av sin ene fabrikk i Esbjerg etter tobissesongen i 2005. Ser vi bort fra fabrikkene i Hanstholm har de tre øvrige i gjennomsnitt mottatt rundt 300 tusen tonn råstoff i året (se Tabell 6 i vedlegg), det vil si tre ganger så mye som gjennomsnittet i Norge.

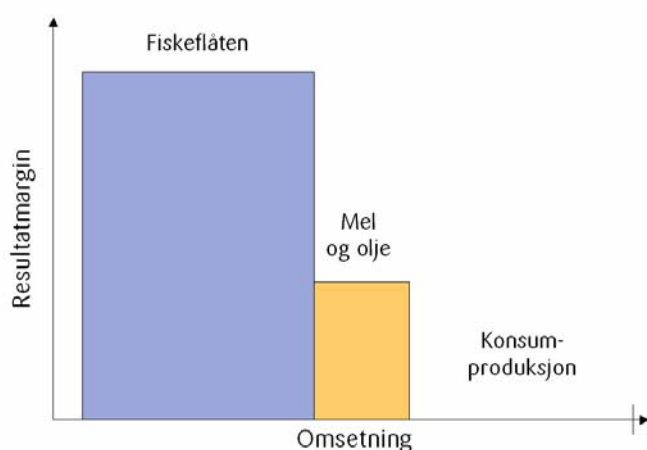

Figur 3 Samlet ordinært resultat før skatt for industrien i pelagisk sektor i Norge

Lønnsomheten i pelagisk sektor har variert betydelig de siste årene. Sildeoljeindustrien gikk med tap i 1999 og 2000, blant annet som følge av prisfall på mel og olje. I tillegg til råstoffmangel og en sterk kronekurs var tapene i 2003 også knyttet til en vanskelig økonomisk situasjon i fabrikkene i Silfaskonsernet.

Dersom vi holder fabrikkene i Vadsø utenfor de årene det ikke har vært et fiske etter Barentshavslodde til mel og olje var lønnsomheten til de nordnorske sildoljefabrikkene omtrent på linje med fabrikkene i sør fram til 2003. Målt etter resultatmargin var gjennomsnittet noe høyere i Nord-Norge, mens avkastning på total kapital var høyere i sør. De siste to

årene har råstoffsituasjonen medført store tap i de norsk-norske fabrikkene. Totalt tapte de tre fabrikkene i Nord-Norge 30 millioner kroner til sammen i 2003 og 2004, mens fabrikkene i sør hadde et samlet overskudd på nesten 20 millioner kroner, tross tapene i Silfas i 2003. Sett under ett har likevel lønnsomheten i sildoljeindustrien vært betraktelig bedre enn i konsumindustrien. De store tapene i 2002 innebar at konsumindustriens inntjening de siste tolv årene sett under ett har vært negativ. Situasjonen i konsumindustrien er preget av overkapasitet og svært intens konkurranse om råstoffet, noe som blant annet har medført at prisene på råstoff presses i været. Dette bidro til at industriens bruttomarginer på sild og makrell i 2004 ble presset ned til sitt laveste nivå på 10 år.

Figur 4 Fordeling av profitt i norsk pelagisk næring for årene 1994–2004

En oppsummering av omsetning og resultatmarginer i pelagisk næring de siste 11 årene viser at lønnsomheten har vært betydelig høyere i flåten enn i industrien. For sektoren sett under ett er det på industrisiden kun sildoljeindustrien som kan vise til overskudd.

Det regnskapsmessige overskuddet i pelagisk næring tilsvarte om lag fem milliarder kroner (2004-verdi) i denne perioden, der overskuddet i flåten utgjorde rundt 85 prosent, mens det øvrige overskuddet ble skapt i mel- og oljeindustrien.

2.4 Sildoljeindustriens betydning for verdikjeden i oppdrett

Sildoljeindustrien inngår også som en viktig del av verdikjeden i norsk oppdrettsnæring. En stor andel av sildoljeindustriens produkter av fiskemel og fiskeolje går til fôrproduksjon for oppdrett av laks og ørret. For at laks eller ørret skal vokse én kilo må fisken ha 1,0–1,3 kilo fôr. Fôrkostnadene har de siste årene utgjort 46–56 prosent av salgsprisen ut fra oppdretter.

Et typisk fôr kan bestå av rundt 40 prosent fiskemel og 25 prosent fiskeolje. Kostnadene til fiskemel og fiskeolje utgjør i dette tilfellet omkring 50 prosent av prisen på fôret. I et laksefôr, som i 2004 kostet 7 kroner per kilo, inngikk det således fiskemel og fiskeolje til en verdi av ca. 3,50 kroner.

I 2004 ble det solgt 800 tusen tonn fiskefôr til en verdi av ca. 5,5 milliarder kroner til norsk oppdrettsnæring. Verdien av fiskemel og fiskeolje som inngikk i dette fôret utgjorde rundt 2,7 milliarder kroner. Salget av mel og olje fra norsk sildoljeindustri utgjorde 1,2 milliarder kroner samme år. Norske fôrfabrikker er således avhengig av å innføre betydelige mengder fiskemel og fiskeolje til sin produksjon. Totalt sett var den økonomiske selvforsyningsgraden for mel og olje til fôrproduksjon på rundt 45 prosent i 2004.

Relativt liten produksjon av fiskeolje i norsk industri betyr at importbehovet er betydelig større for olje enn for mel. Kolmule utgjør nå mer enn 90 prosent av råstoffet til norsk sildoljeindustri. Fordi kolmule inneholder relativt lite fett er produksjonen av fiskeolje mindre

enn tidligere, da mer av industriens råstoff besto av arter som sild, lodde og tobis som gjerne inneholder mer fett. Dette innebærer at norske fôrprodusenter må importere over 80 prosent av fiskeoljen som inngår i produksjonen av fôr. De siste to årene er rundt 30 prosent av denne oljen kjøpt fra danske fiskemelfabrikker. Den samlede norske importen av fiskeolje, fiskemel og pellets økt fra nærmere 1,8 milliarder kroner i 2004 til 2,0 milliarder kroner i 2005, mens tilsvarende eksport falt fra 0,5 milliarder kroner til 0,4 milliarder kroner.

Det er ventet at norsk produksjon av laks og ørret vil fortsette å vokse, samtidig som det er en målsetting at oppdrett av torsk skal bli den neste store oppdrettsarten i Norge. Dette skulle også tilsi at etterspørselen etter fiskemel og fiskeolje fra oppdrettsnæringen vil fortsette å øke i årene fremover.

Et usikkerhetsmoment er i hvilken grad fiskeolje og fiskemel vil bli erstattet av vegetabilsk olje og mel. Vegetabilske produkter har allerede blitt viktige komponenter i fiskefôr. I gjennomsnitt består nå fiskefôr produsert av selskapet Skretting av seks prosent vegetabilsk olje og 14 prosent vegetabilsk protein (Skretting, 2004). Samtidig pågår det utviklingsarbeid hos fôrprodusentene for å kunne erstatte enda mer av fiskeoljen og fiskemelet med vegetabilske produkter.

Dette kan i fremtiden komme til å redusere fôrindustriens og oppdrettsnæringens etterspørsel etter marint mel og marine oljer. De fleste analyser som berører tilførselen av mel og olje fra marine kilder inneholder likevel forventninger om at etterspørsel internasjonalt, både fra oppdrettsnæringen og fra husdyrproduksjon, vil øke fremover.

3 RÅSTOFFMARKED OG OMSETNINGSSYSTEM

3.1 Institusjonelle rammer i næringen

Norsk fiskerinæring er preget av mange interessekonflikter som både går mellom de ulike næringsleddene i næringen og mellom aktører innenfor de enkelte ledd.

De institusjonelle rammene som reguleringsregimet og lovverket har skapt er resultater av en rekke kompromisser mellom offentlige myndigheter og de ulike interessegruppene i næringen. Løsningene vil således også gjenspeile maktbalansen mellom aktørene.

Salgslagenes monopol på førstehåndsomsetning av villfanget fisk gjennom Råfiskloven og eierskapsbegrensningene i fiskeflåten som er fastsatt gjennom Deltakerloven, er to svært viktige reguleringer av forholdet mellom fiskeflåten og fiskeindustrien, og som har hatt stor betydning for næringens utvikling. I mange sammenhenger har også andre institusjonelle rammer vært viktige for utviklingen. Fiskernes avgjørende innflytelse på fordelingen av kvoter mellom fartøygrupper gjennom arbeidet i Fordelingsutvalget i Norges Fiskarlag er et eksempel på dette.

Samtidig betyr den politiske ideologien som nå er rådende at man langt på vei overlater til ”markedet” å avgjøre den fremtidige strukturen i næringen. Det innebærer at den enkelte bedrift eller sektor i langt mindre grad enn tidligere kan forvente at det offentlige vil bruke reguleringer eller offentlige midler for å opprettholde eller skape en næringsstruktur.

Det betyr at man på den ene siden er gitt noen institusjonelle rammer, som delvis er blitt til i en annen tid og under en annen ideologi, mens den resterende tilpasning og utvikling overlates til aktørene selv og markedskreftene. Når sildoljeindustrien i Nord-Norge ”mister” sitt viktigste råstoff i stansen i loddefisket, samtidig som mekanismer i salgsmonopolet utelukker den samme industrien fra å konkurrere om alternativt råstoff, er industrien i stor grad overlatt til seg selv.

For industrien er de institusjonelle rammene som ligger i salgslagenes monopol og rett til prisfastsetting av råstoff av stor betydning. I denne sammenheng inngår et uttalt mål om at fiskerne skal ha en rimelig andel av verdiskapingen som skjer i verdikjeden basert på det råstoffet den leverer. Dette har Sildelaget konkretisert gjennom at ”*fiskernes skal være garantert minst 60 prosent av de antatte salgsinntektene fra mel og olje i form av minstepriser på råstoffet*” (Norges Sildesalgslag, 2005). Regnskapstallene for sildoljeindustrien de siste årene antyder også at dette oppnås. I gjennomsnitt har råstoffkostnadene utgjort rundt 66 prosent av sildoljeindustriens inntekter de siste seks årene. Hvordan fordeling av profitt i verdikjeden skal eller bør være er imidlertid ikke konkretisert. Som denne rapporten viser har fordeling av profitten i norsk verdikjede i vesentlig grad gått i fiskeflåtens favør. Det er dermed ikke sagt at det ikke er naturlig at en overveiende del av profitten tas ut i fiskeflåten. Samtidig er det fortsatt et gjensidig avhengighetsforhold mellom flåten og industrien. Flåten er avhengig av at det finnes en industri på land som kan bidra til å skape overskuddet, noe som igjen betinger at denne industrien har en inntjening og kan forrente sin kapital. Slik utviklingen har vært de siste årene kan det være en fare for at industrien utarmes, og at aktørene ikke foretar nye og nødvendige investeringer, enten disse er knyttet til fysiske anleggsmidler eller til myke investeringer som produkt- og markedsutvikling. På sikt vil flåten da kunne tape både inntekter og profitt.

De institusjonelle rammene berører ikke bare fordeling av profitt i verdikjeden. Disse har også betydning for fiskeripolitiske "fordelingsspørsmål", som igjen vil påvirke sildeoljeindustrien. En problemstilling som kan bli stadig mer aktuell er knyttet til forvaltningen av fiskebestander og i hvilken grad denne skal gripe inn i spørsmålet om fisket skal skje primært til levering til konsum eller til mel og olje eller om dette skal overlates til markedet. I samme retning ligger spørsmålet om større grad av flerbestandsforvaltningen, og da spesielt i forholdet til valg av strategier for forvaltning av lodde- og torskbestandene, der lodda er ett av torskens viktigste bytter. Det kan for eksempel bety at man i fremtiden i større grad velger å prioritere uttak av torsk på bekostning av lodde, fordi torsken har større verdi per kilo. Et annet fordelingsspørsmål vi berører i slutten av rapporten er fordelingen av rettigheter og kvoter mellom flåtegruppene, noe som også vil ha konsekvenser for industrisiden.

3.2 Geografi og fiskeri

Den geografiske fordelingen av fiskerettigheter og kvoter får ofte stor oppmerksomhet. Når mange anser den regionale dimensjonen som viktig er det selvfølgelig fordi fiskerinæringen fremdeles har stor betydning for bosetting, sysselsetting og økonomien i mange samfunn langs kysten.

I fiskeflåten er det ennå stor sammenheng mellom hvor fiskefartøyene er hjemmehørende og hvor fiskerne ombord bor og skatter. Derimot er sammenhengen mellom nærhet til fiskeressursene og hvem som fisker disse ressursene i de fleste tilfeller trolig blitt langt mindre enn de en gang var. Forklaringene ligger i hvordan fiskeriene har utviklet seg. For eksempel har havfiske med større fartøy har fått stadig større betydning samtidig som fiskeriene er blitt lukket og basert på rettigheter. At disse rettighetene i stor grad er omsettelige betyr også at fartøy og rettigheter har blitt flyttet mellom ulike regioner.

Det er heller ikke nødvendigvis en klar sammenheng mellom flåtens tilhørighet og hvor fisken blir landet eller foredlet.

Alle disse endringene, som har gått i retning av at det i viktige fiskerier ikke er en klar sammenheng mellom hvor fisket skjer, hvor fiskefartøyene er hjemmehørende eller hvor fangstene landes eller foredles, har ført til at det fra flere hold er fremmet ønske om regionale forvaltningsmodeller som skal sikre en større sammenheng mellom nærhet til ressursene og rettighetene knyttet til disse.

Ut fra et ønske om å bevare bosetting, arbeidsplasser og økonomisk aktivitet i fiskeri-avhengige samfunn kan det tenkes at regionale forvaltningsmodeller i større grad enn dagens forvaltningsregime kan sikre en slik målsetting. Om slike modeller vil være mer samfunnsøkonomisk lønnsomme enn dagens forvaltningsmodeller er imidlertid vanskeligere å avgjøre.

Det er heller ikke opplagt hvor en ressurs har sin største nærhet. Et eksempel er norsk vårgytende sild som gyter fra Nordland og ned til Karmøy, som beiter i store deler av norskehavet i sommerhalvåret, som har sitt oppvekstområde i Barentshavet, og som de siste tiårene har overvintret i Vestfjord-området, men der en økende andel av bestanden forventes å overvintre utenfor kysten fremover. Å bestemme den regionale tilhørigheten i en slik bestand vil være en utfordring og åpne for store konflikter.

Til syvende og sist handler det i stor grad om i hvilken grad distriktpolitiske hensyn skal gjenspeiles i fiskeriforvaltningen. Foreløpig syns sterke regionale forvaltningsmodeller, der for eksempel kvoter skal fordeles ut fra distriktpolitiske kriterier, å ha begrenset politisk støtte.

3.3 Regionale dimensjoner i den pelagiske fiskeflåten

At sammenhengen mellom hvor fisket skjer, hvem som eier rettighetene og hvor fangstene landes og foredles ikke er spesielt tydelig gjelder ikke minst i pelagisk sektor. Forklaringen til dette ligger både i historien til og forvaltningen av det enkelte fiskeri. Også dagens omsetningsformer, fartøystruktur og industristruktur på kjøpersiden er viktige deler av forklaringen.

Fisket etter pelagiske arter har de siste årene stått for mellom 25 og 28 prosent av de samlede fangstinntektene til fartøy hjemmehørende i Nord-Norge. Viktige fiskerier som fisket etter NVG-sild og Barentshavslodde skjer i eller utenfor Nord-Norge.

Deltakelsen i det pelagiske fisket er lukket, noe som betyr at kun fartøy med deltakeradgang eller konsesjon kan delta i fisket. De viktigste ordningene som regulerer deltakelse innenfor pelagisk fiske består i dag av syv konsesjonstyper som gjelder for fartøy med største lengde over 90 fot, samt tre typer deltakeradganger for flåten under 90 fot som gir disse fartøyene rettigheter i fisket etter sild og makrell.

Fartøy hjemmehørende i Nord-Norge sin andel av antall konsesjoner i pelagisk fiskeri utgjør omkring 19 prosent. Denne andelen har vært forholdsvis konstant det siste tiåret. For fartøy under 27,5 meter (90 fot) ble det innført adgangsbegrensning i fisket etter NVG-sild fra og med 2002, og for makrell og nordsjø-sild fra og med 2003. Nordnorske fartøy i kystgruppen er tildelt 52 prosent av deltakeradgangene i fisket etter NVG-sild og om lag 11 prosent av adgangene til å fiske makrell og nordsjø-sild.

Den viktigste rettigheten i de pelagiske fiskeriene er ringnotkonsesjoner. Disse gir den største flåten rettigheter til å fiske sild, makrell og lodde. Omlag halvparten av ringnotflåten har også kolmuletillatelse, mens 10 prosent har industritrållatelse, som blant annet gir disse fartøyene tillatelse til å fiske tobis (sil) og øyepål.

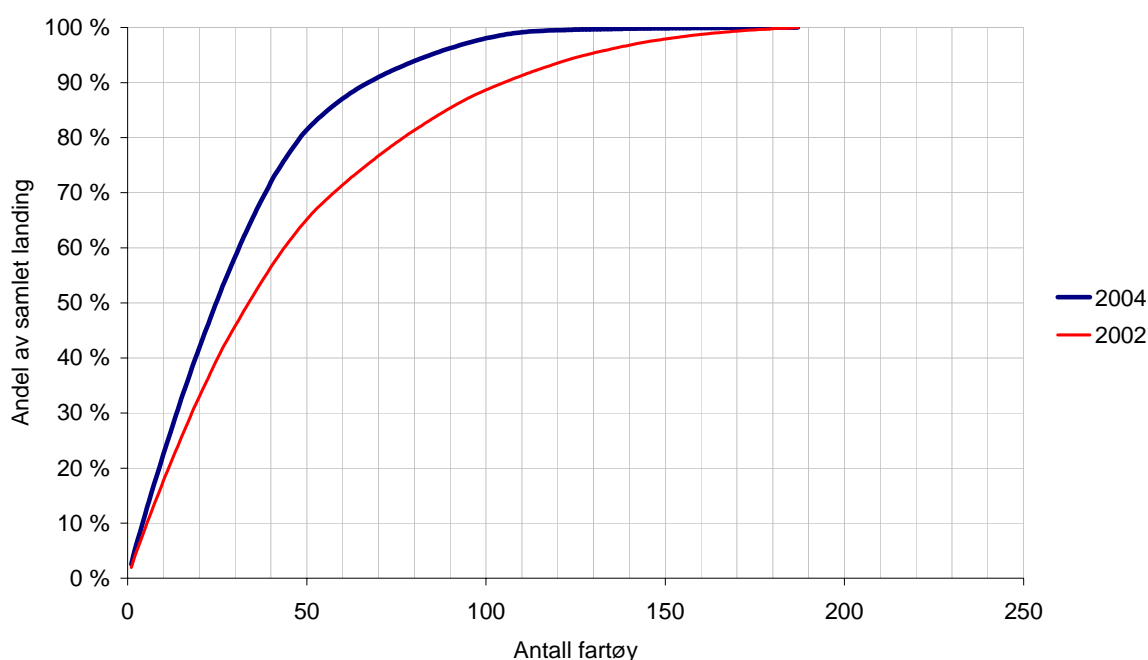
Tabell 2 Fordeling av ringnotflåtens konsesjoner og basiskvoter (per 2. juni 2003 og 16. september 2005, kilde: Fiskeridirektoratets fartøyregister)

Fartøy med	2003			2005		
	Hele landet	Nord-Norge	Øvrige Norge	Hele landet	Nord-Norge	Øvrige Norge
Ringnotkonsesjon	35	14	21	35	13	22
Ringnotkonsesjon og kolmuletrållatelse	46	5	41	42	2	40
Ringnotkonsesjon og industritrållatelse	11	4	7	9	4	5
Sum ringnotkonsesjoner	92	23	69	86	19	67
- i tillegg antall enhetskvoter	33	10	23	47	8	39
Basiskvoter ringnot (tonn)	38101	8934	29167	36433	7345	29088
Basiskvoter enhetskvote ringnot (tonn)	4620	1523	3097	5832	1274	4558
Sum basiskvoter (tonn)	42721	10457	32264	42265	8619	33646

Antall fartøy med ringnotkonsesjon blir stadig færre som følge av at kvotene samles på færre fartøy gjennom enhetskvoteordningen.

Strukturendringene på fartøysiden innebærer således at et mindre antall fartøy står for en stadig større andelen av fangsten og landingene. Den utviklingen synes også å gå svært raskt, der endringer i landingsmønsteret mot en større andel sild til konsum og stopp i fisket etter Barentshavslodde forsterker utviklingen.

Fiskeriene der fangster leveres til mel og olje illustrerer dette. Som figuren nedenfor viser stod de 20 fartøyene som leverte mest for 42 prosent av alle leveransene til mel og olje i 2004, mot 32 prosent i 2002. Likeledes sto de 30 største fartøyene for 59 prosent av leveransene til mel og olje i 2004 mot 45 prosent i 2002.

Figur 5 Akkumulert andel av landingene til mel og olje sortert etter det enkelte fartøys landing (Antall fartøy $n=196$ i 2004 og $n=409$ i 2002)

Til tross for mange av endringene på flåtesiden har det fram til og med 2004 imidlertid vært mindre endringer i hvordan fangstmengde og fangstverdi fordeler seg mellom ulike regioner.

Den nordnorske flåtens andel av fangstkvantum og fangstverdi i pelagisk fiskeri har endret seg lite de siste årene. I 1999 fisket nordnorske fartøy 19 prosent av kvantumet og 24 prosent av verdien av pelagiske arter, mens tilsvarende andeler i 2004 var 18 prosent og 24 prosent.

Neste tabell viser fordelingen i fangstmengde og verdi for ulike fartøygrupper de siste tre årene for fartøy hjemmehørende i Nord-Norge og i resten av landet.

Andelene vil naturlig nok variere etter som kvotene og prisene på de pelagiske artene endres fordi rettigheter regionalt er noe ulikt fordelt innenfor de forskjellige fiskeriene.

Tabell 3 Fangst og fangstverdi av pelagisk fisk etter fartøyenes tilhørighet og fartøystørrelse
(Kilde:Fiskeridirektoratet)

	Fartøystørrelse	Kvantum (1000 tonn)			Verdi (mill NOK)		
		2002	2003	2004	2002	2003	2004
Fartøy registrert i Nord-Norge	under 21.35 meter	50	46	30	157	108	99
	21.35 - 28 meter	109	92	93	364	221	316
	28 - 46 meter	62	34	27	165	84	91
	over 46 meter	195	184	186	518	403	516
	Totalt	415	356	337	1 205	816	1 021
Fartøy registrert i øvrige Norge	under 21.35 meter	97	92	87	398	280	343
	21.35 - 28 meter	55	43	48	182	112	172
	28 - 46 meter	411	232	163	637	308	252
	over 46 meter	1 060	1 145	1 201	2 358	1 922	2 417
	Totalt	1 623	1 512	1 499	3 575	2 622	3 183
Hele landet		2 039	1 868	1 835	4 780	3 437	4 204
Fartøy registrert i Nord-Norge	under 21.35 meter	2 %	2 %	2 %	3 %	3 %	2 %
	21.35 - 28 meter	5 %	5 %	5 %	8 %	6 %	8 %
	28 - 46 meter	3 %	2 %	1 %	3 %	2 %	2 %
	over 46 meter	10 %	10 %	10 %	11 %	12 %	12 %
	Totalt	20 %	19 %	18 %	25 %	24 %	24 %
Fartøy registrert i øvrige Norge	under 21.35 meter	5 %	5 %	5 %	8 %	8 %	8 %
	21.35 - 28 meter	3 %	2 %	3 %	4 %	3 %	4 %
	28 - 46 meter	20 %	12 %	9 %	13 %	9 %	6 %
	over 46 meter	52 %	61 %	65 %	49 %	56 %	57 %
	Totalt	80 %	81 %	82 %	75 %	76 %	76 %
Hele landet		100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

3.4 Pelagiske fiskerier utenfor Nord-Norge og omsetningsmønster

Det pelagiske fisket i og utenfor Nord-Norge utgjøres i all hovedsak av fisket etter norsk vårgytende sild i perioden september til februar og fisket etter Barentshavslodde i perioden januar til april. Størstedelen av NVG-silda fanges i og rundt Vestfjorden, mens loddefisket foregår ved kysten av Finnmark og østover utenfor kysten av Kola-halvøya.

En oppsummering av fangst- og landingsmønster til de norske fartøyene for årene 2002-2004 viser følgende:

NVG-sild – 1.400.000 tonn – 4,7 milliarder kroner – 97 prosent til konsumproduksjon:

- 85 prosent fanges i eller utenfor Nord-Norge.
- 36 prosent fanges av fartøy registrert i Nord-Norge.
- 38 prosent landes til kjøpere i Nord-Norge.
- 3 prosent landes til kjøpere i utlandet.

Barentshavslodde – 575.000 tonn – 0,75 milliarder kroner – 36 prosent til konsumproduksjon:

- 100 prosent fanges utenfor Finnmark og øst av Finnmark.
- 25 prosent fanges av fartøy registrert i Nord-Norge.
- 58 prosent landes til kjøpere i Nord-Norge.
- 4 prosent landes til kjøpere i utlandet.

Makrell – 505.000 tonn – 3,7 milliarder kroner – 99,5 prosent til konsumproduksjon:

- 0 prosent fanges i eller utenfor Nord-Norge.
- 22 prosent fanges av fartøy registrert i Nord-Norge.
- 0 prosent landes til kjøpere i Nord-Norge.
- 0 prosent landes til kjøpere i utlandet.

Kolmule – 2.370.000 tonn – 2,0 milliarder kroner – 0,5 prosent til konsumproduksjon:

- 10 prosent fanges nord for 65°N (Rørvik), det meste i havområdet nordvest av Haltenbanken (Sentrale Norskehav - FAO-område 27-34).
- 8 prosent fanges av fartøy registrert i Nord-Norge.
- 1 prosent landes til kjøpere i Nord-Norge.
- 22 prosent landes til kjøpere i utlandet.

3.5 Internasjonal deltakelse i norsk auksjonssystem og konkurransen om råstoff

Den norske fiskeflåten har lenge landet fangster i utlandet. Omfanget har variert, men både i fisket etter pelagiske arter og bunnfisk har det tidvis dreid seg som store kvanta. I begge fiskeriene har den direkte utførselen skjedd som levering til anlegg i utenlandsk havn eller håving til utenlandske kjøpefartøy i norske farvann (også kalt klondyking). Klondyking har stort sett blitt benyttet for å skaffe avsetning for fiskeflåten i perioder med avsetningsproblemer. Her har fiskesalgslagene tatt initiativet til å hente inn utenlandske kjøpefartøy.

Fram til 2001 ble direktelandinger i utenlandsk havn omsatt enten på utenlandsk auksjon, som følge av avtaler inngått mellom fisker og utenlandsk kjøper eller gjennom formidlingsalg, der fiskesalgslaget, på vegne av fisker, tok kontakt med aktuelle kjøpere og forhandlet fram avtale om levering.

På representantskapsmøtet i Norges Sildeslagslag i 1999 ble det fremmet forslag om at styret skulle vurdere om utenlandske fabrikker skulle inviteres til å kjøpe norsk råstoff til mel og olje på auksjon arrangert av laget. Danske kjøpere fikk adgang til å delta på den norske auksjonen 1. februar 2001. Tilbudet om å delta på auksjonene gikk også til kjøpere i Storbritannia og Færøyene. Til nå har disse ikke deltatt, noe som trolig kan forklares med noen av kravene laget har satt til kjøperne for å sikre at norske kjøperne har samme konkurransevilkår som de utenlandske.

Innlemmelsen av utenlandske kjøpere i de norske auksjonene må sees i sammenheng med Norges Sildesalgslags strategi om å bli den ledende aktøren i førstehåndsomsetningen av pelagisk fisk i Nordøst-Atlanteren. Deltakelse fra internasjonale kjøpere skal bidra til å sikre norske fiskere best mulig pris for sine fangster. For norske kjøpere betyr dette skjerpet konkurranse om råstoffet og høyere råstoffpriser.

Strategien vil på samme vis innebære et mål om å få utenlandske fartøy til å omsette mer av sine fangster på lagets auksjoner.

Omfanget av utenlandske landinger av pelagisk fisk i Norge tok for alvor av rundt 1989. Dette skjedde ikke uten motstand fra fiskersiden og Sildelaget, som fryktet at utenlandske fartøy skulle fortrenge norske fartøy for levering. De første årene skjedde landingene etter dispensasjon fra Fiskeridepartementet, innenfor et gitt tillatt kvantum og regulert tidsmessig i forhold til gjennomføringen av det norske fiskeriet. Da som nå var landinger av makrell til konsumproduksjon viktigste vare. På dette tidspunktet var likevel verdien av norske landinger i utlandet allerede seks ganger større en utenlandske landinger i Norge.

Kvantum og verdier av den norske flåtens landinger i utlandet og den utenlandske flåtens landinger i Norge har variert med kvoter, tilgjengelighet og fiskeripolitiske reguleringer.

For fisk levert til konsumproduksjon har de norske landingene i utlandet i hovedsak bestått av sild. Den utenlandske flåtens landinger i Norge domineres av makrell, men siden 1996 har denne flåten også landet sild, hvorav tre fjerdedeler har vært NVG-sild. Konflikten med EU om kvotefordelingen av NVG-sild førte forøvrig til at norske myndigheter innførte forbud mot landinger fra utenlandsk flåte av NVG-fangster i Norge i 2004. Siden 1989 har den utenlandske flåten landet 1,87 millioner tonn i Norge, mens den norske flåten har landet 1,22 millioner tonn i utlandet (se Tabell 4 i vedlegget).

Verdimessig utgjorde den utenlandske flåtens landinger til konsum i Norge 8,4 milliarder 2004-kroner i perioden 1989-2004, mens den tilsvarende verdien for norske fiskeres landinger i utlandet var 3,0 milliarder kroner. Høyere pris på makrell enn sild bidrar til at forskjellen i verdi er betydelig større enn i kvantum.

I fisket til mel og olje har den norske flåten landet betydelig mer i utlandet enn utenlandsk flåte har landet i Norge. Det norske kvantumet domineres av lodde fanget ved Island og Jan Mayen, kolmule og tobis. De tre siste årene har landingene av kolmule stått for til sammen 70 prosent av kvantumet. Også lodde fisket i Barentshavet har blitt landet i utlandet av norske fartøy i de årene det har vært fisket her.

Den utenlandske flåtens landinger til mel og olje i Norge var forholdsvis beskjeden fram til 1997. Fra 1997 til 2003 ble det landet 250 tusen tonn NVG-sild til mel og olje. Likeledes ble det landet 160 tusen tonn Barentshavslodde siste periode av dette fisket. Til sammen har det siden 1989 blitt landet 0,8 millioner tonn fisk til mel og olje fra utenlandske fartøy, mens norske fartøy har landet 1,76 millioner tonn i utlandet.

I avgjørelsen om hvor fisker ønsker å levere fangsten må gangtid fra fiskefelt og pris på fangsten antas å være de viktigste kriteriene. Enkelte norske kjøpere har imidlertid hevdet at også forhold rundt kontrollregimet i utenlandske havner har hatt betydning. Denne påstanden er det imidlertid svært vanskelig å fastslå riktigheten av. Det man kan fastslå er at det har vært og er ulik praksis og krav til veieutstyr, veiemetoder og tilstedeværelsen av offentlige kontrollører i landene rundt Nordsjøen.

Det nevnte forslaget i 1999 om at styret i Norges Sildesalgslag skulle vurdere om utenlandske fabrikker skulle inviteres til å kjøpe norsk råstoff til mel og olje på auksjon ble enstemmig vedtatt. At forskjeller i konkurransevilkår kunne komme til å bety at norske fabrikker ville tape stort på denne ordningen ble imøtegått senere. I vedtak på representantskapsmøtet året etter het det at *”representantskapet er inneforstått med at for å få dette til må en ha mest mulig like konkurransevilkår mellom norske og utenlandske fabrikker og at dette kan innebære at en må åpne for at norske fabrikker kan skaffe seg et kontraktsfestet råstoffkvantum.”*

3.6 Auksjoner eller langsiktige kontrakter?

Omsetningen av råstoff til mel og olje i Norges Sildesalgslag (Sildelaget) skjer dels ved auksjon og dels ved direkteavtaler. Lagets omsetningsbestemmelser fastsetter at fangster på 100 tonn og over skal omsettes ved auksjon, mens fisker selv kan avgjøre om han ønsker fangster under 100 tonn omsatt ved auksjon.

Auksjonsomsetning på fangster levert til mel og olje tok til høsten 1997. Fram til da ble fangstene enten dirigert eller solgt etter fiskers ønske. I perioder med lav kapasitetsutnyttelse i industrien ble fangstene stort sett levert der fartøyene selv ønsket å levere, mens det i periodene med knapphet på mottakskapasitet/leveringssted var Sildesalgslaget som dirigerte fangstene. Prisene på fisk levert til mel og olje ble fastsatt gjennom prisdrøftinger mellom Sildesalgslaget og Sildemelfabrikkens Landsforening, slik dagens minstepriser fastsettes. Industriens forventede inntekter dannet grunnlaget for forhandlingene om råstoffprisen og dermed fordelingen av verdien mellom fabrikk og fisker. Utgangspunktet for prisene var markedsprisene salgsorganisasjonen Nordsildmel forventet å oppnå på fiskemel og -olje, med tillegg eller trekk for kvalitet.

I dagens auksjoner aksepteres ikke bud fra alle potensielle kjøpere. For hver fangst som legges ut for auksjon fastsetter selger (det vil si reder i samarbeid med Sildesalgslagets salgskontor) et geografisk utbudsområde som fartøyet er villig til å levere innenfor. Av omsetningsbestemmelsene fremgår at ”.. *utbudsområdet må minimum inkludere to fabrikker som reelt sett kan konkurrere om råstoffet. Fartøyet skal i utbudsområdet ikke ekskludere fabrikker den seiler forbi. Fartøyet må ha med minst én norsk fabrikk i utbudsområdet. Det aksepteres ikke bud utenfor utbudsområdet.*”

For å oppnå så høy pris som mulig må det ut fra rene markedsbetraktninger antas å være i fiskers interesse at flest mulig kjøpere deltar i auksjonen. På den andre siden er det innenfor mel og olje nå så få kjøpere at fisker i mange tilfeller vil måtte fastsette et forholdsvis stort utbudsområde for å favne om et større antall kjøpere. Dermed risikerer fisker å måtte seile flere døgn ekstra for levering til marginalt bedre betaling enn han ville kunnet oppnå ved nærmeste fabrikk, og der lengre gangtid, høyere bunkerskostnader og lignende vil da kunne innebære at levering til høyeste pris likevel gir et dårligere økonomisk resultat totalt sett. Innsnevring av utbudsområdet gir fiskeflåten en mulighet til å redusere denne risikoen.

Innenfor auksjonene til mel og olje har Sildelaget i flere år ønsket at budgivere utenfor utbudsområdet skulle kunne legge inn bud på auksjonene, men at fisker skulle stå fritt til å akseptere eller avslå slike bud ut fra et samlet økonomisk regnestykke. I prisforhandlingene har kjøpersiden avslått dette, fordi man har fryktet at en slik ordning ville kunne virke svært prisdrivende.

Auksjoner er ingen fullkommen omsetningsform. Auksjonene i Sildelaget kan betraktes som *felles verdi auksjoner*, der alle budgiverne må anslå den fremtidige markedsverdien av fangsten, og benytte dette som utgangspunkt for det budet de gir. Litteraturen og praksis viser oss at dette kan føre til at den som vinner auksjonen betaler en høyere pris enn hva salgsobjektet strengt tatt er verdt. For det første er det et problem at det er usikkerhet om hvor stor verdi det er forbundet med å vinne auksjonen. Én fare er at det er budgiveren som er mest optimistisk angående fremtidig markedsverdi av fangsten som får tilslaget og byr en pris som overstiger den faktiske verdien av å vinne auksjonen. Fenomenet er vel kjent og kalles *vinnerens forbannelse*. Litteraturen peker på at den fremste årsaken til fenomenet er usikkerhet. Sildelagets auksjoner er lukkede éngangsauksjoner, en form som kan forsterke denne usikkerheten, ettersom budgiverne ikke har full informasjon om andre budgivere. At antall budgivere innenfor auksjonene for mel og olje gjerne er få bidrar på den andre siden til å redusere denne risikoen.

Lorentzen (2005) påpeker i en rapport om omsetningsformer og kontrakter i pelagisk sektor at auksjonsomsetning av et knapt gode med mange budgivere fører til hard konkurranse og fare for at prisen objektivt sett blir for høy. Mange budgivere og hard konkurranse er for så vidt industriens eget problem. Spesielt i konsumindustrien har overkapasitet bidratt til at auksjonsprisene i perioder er blitt presset betydelig opp og strengt tatt til nivåer der ingen aktører kan skape lønnsomhet. Når aktørene tillater seg å gjøre dette er det ikke bare ut fra forventning om fremtidig pris ved salg av fisken, men også ut fra en betraktning om at en hver pris som likevel gir et positivt dekningsbidrag er bedre enn stans i produksjonen. Dette mener vi har vært tydelig observert i omsetningen av pelagisk fisk til konsum.

Lorentzen peker også på at krysseierskap mellom flåte og industri kan bidra til at konkurransen i auksjonene ikke blir reell. Aktører med krysseierskap vil naturlig nok søke å sikre egne virksomheter både i forhold til best mulig pris og kontinuerlig drift. Dette er forhold som kan bidra til å skape konkurransevridning, der aktørene har ulik avhengighet av

auksjonsmarkedet, eller ikke har tilgang til hele råstoffmarkedet. Krysseierskap i den norske pelagiske industrien kan bidra i en slik retning. Fordi råvaremarkedet i økende grad er internasjonalisert, påvirker krysseierskap i andre land også det norske råvaremarkedet. Et eksempel er danske sildoljefabrikker som er kjøpere på norske auksjoner. Alle de tre største danske aktørene, hvorav to er organisert som andelsbedrifter, er eid av fiskere.

De danske fabrikkene betaler fiskere som er andelshavere dels gjennom ordinær prisavregning og dels gjennom overskuddsdeling. Størstedelen av overskuddet tilbakebetales eierne (og i noen tilfeller også alle leverandører). Dette skaper utvilsomt en motivasjon for fiskerne til å bli andelshavere. Som andelshaver følger det med både en rett og en plikt til å selge fangstene til egen fabrikk, noe som sikrer at fiskerne ikke leverer fangstene til andre fabrikker. At organiseringen er attraktiv viser seg også i at flere utenlandske fartøy i det siste har kjøpt seg inn som andelshavere. For eksempel er 17 svenske fartøy nå andelshavere i Fiskernes Fiskeindustri amba. De danske fabrikkene kan således konkurrere om råstoff på norske auksjoner samtidig som eierorganisasjonen unngår at andelshavende fartøy omsetter fangstene på de samme auksjonene. Industrifisk i Danmark omsettes for øvrig gjennom direkteavtaler mellom fabrikk og frittstående fiskere og det er således ingen auksjoner der norske fabrikker har tilsvarende adgang som danske fabrikker har til auksjonene i Norge.

Selv om flere av de norske fabrikkene også har ringnotrederier direkte inne på eiersiden, er disse kun minoritetseiere. Totalt finner vi per i dag 13 ringnotfartøy som har mindre eierandeler i fem av de ni norske fabrikkene. Omvendt finner vi bare ett ringnotfartøy der en fabrikk er minoritetseier i rederiet, samt to industritrålere der en industriaktør har eierskap. Auksjonsomsetningen i Norge har trolig medvirket til at krysseierskap til nå ser ut til å ha hatt liten betydning som strategi med hensyn til å sikre råstoffleveranser eller avsetning av råstoff.

Det har lenge vært ytret ønske fra deler av industrisiden og næringslivsorganisasjonene om at fiskeflåten og industrien må kunne få inngå langsiktige og bindende avtaler om levering av fisk. Dette har etter hvert også fått økt politisk aksept. Fra industrisiden begrunnes ønsket med at dette vil gi industrien større forutsigbarhet, både med hensyn til leveringsvolum og pris.

Råfiskloven som sådan hindrer ikke at fiskere og kjøpere inngår slike avtaler hvis avtalene forholder seg til minstepriser og salgslagene rett til å regulere og dirigere fangster. Fiskesalgslagene har imidlertid vært lunkne eller direkte motstander av denne typen avtaler fordi man har ment at dette både kan undergrave de etablerte omsetningsformene og svekke at fiskerne har like rettigheter ved omsetning av fangstene.

Etter at Sildelaget i 1992 og 1993 avslo søknadene fra en industribedrift og noen fiskefartøy om å inngå direkte leveringsavtaler ble saken etter anke avgjort til fordel for kjøper av Fiskeridepartementet i 1995 (Lorentzen, 1997). De første langsiktige avtalene i Sildelaget ble opprettet i 1995 og gjaldt levering av makrell til konsum fra både utenlandske og norske fiskefartøy til seks norske kjøpere. Senere har avtalene i hovedsak omfattet makrell fra utenlandske fartøy.

Lorentzen (1997 og 2005) mener erfaringene med de avtalene som ble inngått i 1995 og senere er blandet. Det hevdes her at kontraktene ikke bedret kvaliteten, størrelsesfordeling eller tidspunkt for levering. Avtalene var av natur ikke langsiktige, men ble ofte inngått like før levering. De fleste kontraktene hadde ingen fastprisavtale og prisen i kontraktene var som oftest relatert til prisene i auksjonsmarkedet. Lorentzen (2005) mener også at flere forhold tyder på at kontraktene ikke var bindende, men må betraktes å ha vært intensjonsavtaler. De leveringsavtalene som ble inngått i Sildelaget kan dermed betraktes mer som bilaterale

avtaler, og sammenlignes med direkteavtalene mellom kjøper og fisker i Norges Råfisklag som utgjør en stor andel av omsetningen her.

At direkteavtalene som kom i stand i Sildelaget synes å ha vært kortvarige av natur skyldes delvis beskrankninger fra Sildelagets side, som avgrenset kontraktsperioden fra to til tre måneder i bestemte perioder av året. Dette var gjort av hensyn til det norske makrellfisket og at utenlandske fartøy ikke skulle fortrenge norske fartøys leveringsmuligheter.

Når avtaler likevel ble inngått, selv om de i sin natur verken var særlig langsiktige eller sikret kjøper en fast pris, er det mest trolig fordi det ga kjøper en større sikkerhet for levert kvantum og til en viss grad økt sikkerhet med hensyn til pris. Kjøper har sikret seg en opsjon på levering samtidig som fisker har sikret seg levering til markedspris.

Etter press fra Fiskeri- og kystdepartementet har salgslagene etablert et prøveprosjekt *”for å vurdere hvordan rammene for langsiktige avtaler skal utformes i ulike sektorer av fiskerinæringen”*. Prosjektet ble iverksatt i 2005 og skal gå over to år. Prosjektet skal så evalueres i Stortingsmeldingen om gjennomføringen av Råfiskloven og Fiskeeksportloven i 2007. Evalueringen vil i følge Fiskeri- og kystdepartementet danne grunnlag for vurdering av om det er behov for endring av Råfiskloven.

Langsiktige kontrakter har ikke vært prøvd i mel- og oljesektoren, men prøveprosjektet vil også omfatte leveringer til denne industrien. Sildoljeindustrien har innad vært uenig i innføringen av langsiktige kontrakter. Motstanderne frykter at langsiktige kontrakter vil bidra til å øke råstoffprisene og ikke minst frykter man at de danske fabrikkene vil inngå avtaler med norske fartøy, og bruke det ”norske” råstoffmarkedet til å dekke opp råstoffbehovet sitt. De norske aktørene frykter at de danske fabrikkene vil være villig til å betale en pris som ligger over det som markedsprisene på mel og olje egentlig kan forsvare, fordi man har et betydelig volum av eget ”råstoff ” i bunnen som ikke er konkurranseutsatt, og som dekker det meste av de faste kostnadene de danske fabrikkene har.

4 NORDNORSK SILDOLJEINDUSTRI FREMTID

4.1 Sildoljeindustriens fremtidige råstoffgrunnlag

Fremtiden for sildoljeindustrien i Nord-Norge synes svært uviss. Med stopp i fisket etter lodde i Barentshavet og i en situasjon der nesten 100 prosent av NVG-silda går til konsum er kolmule i dag det eneste reelle alternative råstoffet industrien har. Uten at det skjer endringer i hvordan utbudsområdet for kolmulefangster bestemmes vil de tre gjenværende fabrikkene i nord bli stående uten råstoff fram til loddefisket i Barentshavet igjen starter opp. At denne situasjonen oppstår kan fra industriens side oppleves som paradoksal, når leveringene av norsk fanget kolmule til dansk industri passerte 200 tusen tonn i 2005.

Et framtidig loddefiske vil trolig innebære at et betydelig volum blir levert til konsum. I 2001 gikk over 140 tusen tonn lodde til konsumproduksjon, mens det ble levert nærmere 270 tusen tonn til fabrikk i Norge. Under et fiske etter lodde av historisk ”normalt” omfang må en forvente at levering til fabrikk fortsatt vil utgjøre et betydelig andel av kvantumet.

Samtidig kan det også ligge forvaltningsmessige utfordringer for sildeoljeindustrien knyttet til loddefisket. Fiskeripolitisk blir økt verdiskaping tillagt stor betydning. Reduksjon i landinger av pelagiske arter til mel og olje til fordel for konsumproduksjon kan i denne sammenheng komme til å bli tillagt større betydning enn tidligere.

Analyser med utgangspunkt i data fra 1997, der eksemplet var sild, viste at verdiskapingen per kilo var 23 og 66 prosent høyere i verdikjedene konsum og sjølproduksjon enn i mel og olje (Krog, 1998). Dette året var prisene på sild levert til konsum omtrent 50 prosent høyere enn levering til mel og olje. Fra 1999 til 2004 har denne prisforskjellen variert mellom 80 og 350 prosent, det vil si at prisene til konsum har vært betydelig høyere enn året analysen ble utført på. Ut fra en forventning om at denne prisforskjellen vil vedvare er det lite sannsynlig at det vil være aktuelt med noen betydelig levering av sild til mel og olje i fremtiden. To forhold kan imidlertid endre på dette. Det ene er at kvotene på sild og fangstmengdene blir så store at det kan være markedsmessig lønnsomt å kanalisere sild til mel og olje for å holde prisene på konsummarkedene for sild oppe. Dette resonnementet bygger på en forventning om at en betydelig økning i kvotene på sild og større utbud av sildeprodukter vil lede til fallende priser i konsummarkedene. Tall for eksportvolum og eksportpris av konsumsild de siste 10 årene støtter imidlertid i liten grad antakelsen om en tydelig sammenheng i denne retning. Det andre forholdet som kan gjøre levering av sild til mel og olje er hvis noen av de største konsummarkedene blir rammet av uroligheter som forårsaker stopp i eksporten. Dette skjedde i august 1998 da Russland ble rammet av valutaproblemer, noe som over natten førte til at norsk eksport av sild og makrell nærmest stoppet opp. Levering til mel og olje ble denne høsten nødvendig for at fartøyene skulle få fiske sin sildekvote.

Det er et åpent spørsmål om samme utvikling kan ventes innenfor fisket etter lodde. Det vil i så fall kunne innebære at forvaltningsregime og reguleringer utformes med sikte på at en så stor andel som mulig av kvantumet anvendes til konsumproduksjon. Etterspørselen etter konsumprodukter av lodde i markedene har i seg selv bidratt til at en økende andel av lodda har gått til konsumproduksjon. Nytt av året er også at den norske kvoten av lodde tatt ved Jan Mayen og Island i stor grad har blitt landet til konsumproduksjon ved norske fabrikker, og til en pris som ligger på det dobbelte av prisen for lodde levert til mel og olje.

Prisene på lodde levert til konsum lå mellom 40 og 400 prosent over prisene levert til mel og olje det enkelte år under den siste perioden av loddefiske i Barentshavet. Forskjellen var minst i 2003 og størst i 2000. Med slike prisforskjeller vil en vurdering av forvaltning med utgangspunkt i spørsmålet om størst mulig verdiskaping med stor sikkerhet falle ut til fordel for konsumanvendelser.

4.2 Leveringer til konsum og sildoljeindustriens rolle

Sildoljeindustrien tar i dag imot en stor del av biproduktene fra pelagisk konsumindustri. Dette er gjerne avskjær fra filetproduksjon av sild og fakslodde fra rognloddeproduksjon. Leverandører er både konsumindustrien på land og ringnotfartøy med fabrikk ombord. I tillegg tar sildoljeindustrien imot hele konsumfangster som blir avvist av konsumindustrien på grunn av kvalitetsmangler. Den årlige mengden av avskjær og biprodukter fra konsumindustrien vil variere. Den mest åpenbare årsaken er variasjoner i kvotene på sild og lodde. En annen årsak er at filetproduksjon av sild er knyttet til størrelsen på silda. Silda som anvendes til filetproduksjon er gjerne av størrelsesgruppe 2 (200-299 gram) og størrelsesgruppe 3 (under 200 gram), det vil si sild av mindre størrelse. Når andelen av gruppe 2 og gruppe 3 sild i fangstene øker stiger gjerne andelen som går til filetproduksjon.

Avskjær og biprodukter har to anvendelser. Størst verdi gir produksjon av olje og fiskemel ved sildoljefabrikken¹. Denne produksjonen stiller imidlertid krav til at avskjæret og biproduktene er relativt ferske fordi råstoffet er lett bederelig. Etter få dager er disse ikke lengre egnet til produksjon av fiskemel og olje av normal kvalitet.

Den alternative førsteanvendelsen er konservering der avskjær og biprodukter ensileres. Fiskeensilasje av pelagisk fisk har igjen flere anvendelser. Storskalaforsøk (Oterhals, 2001) har vist at råensilasje av sildeavskjær kan inngå i produksjonen av fiskemel ved tilsetning av ensilasje til fiskeråstoff. Førforsøk på laks med fiskefôr laget av slikt mel ga ingen signifikante forskjeller fra fôr laget av ordinært mel. Derimot kan økt korrosjon i produksjonsutstyret fordi råstoffet har senket PH-verdi være et problem. Også ensilasjeoljen kan anvendes til fôr, men denne har også egenskaper som kan være negative. Dette er økt oksidasjon, høyt nivå av frie fettsyrer og sterkt avvikende lukt. Fôr der ensilasjeolje var brukt ga også redusert lagringsstabilitet av astaxanthin i fôret. Derimot ga fôringsforsøk på smolt og laks ingen signifikante kvalitetsendringer på vekst og kvalitet på fisken sammenlignet med fôr med ordinær olje.

Andre anvendelser av fiskeensilasje er til fiskeproteinkonsentrat, som igjen kan inngå i kraftfôr og fiskefôr. Fiskeensilasje kan også anvendes til å produsere biodiesel og ulike basiskjemikalier.

I 2004 ble det levert nesten 200 tusen tonn avskjær og biprodukter fra pelagisk konsumindustri. Av dette gikk 57 prosent til mel og oljeproduksjon og 43 prosent til ensilasje (Rubin, 2005).

Volumet av biprodukter og avskjær fra pelagisk konsumindustri i Nord-Norge ligger anslagsvis på rundt 50.000 tonn. I dag føres avskjær og biprodukter av sild fra hele landsdelen til Bodø for produksjon. For fabrikkene i Tromsø er volumet av avskjær og biprodukter fra

---

¹ I 2003 ble fiskeensilasjekonsentrat (vanninnhold ca. 50 prosent vann) betalt med 1,50-2,30 NOK/kilo (Core Competence/Hartmark Consulting AS 2003). Gjennomsnittsprisen på fiskemel lå samme år på 5,50 NOK/kilo.

omliggende pelagisk konsumindustri for lite til å etablere produksjon på dette alene. Dersom sildoljefabrikkene i landsdelen avvikles må andre aktører ivareta dette råstoffet. Skipping til andre sildoljefabrikker i sør er neppe praktisk mulig uten at råstoffet konserveres ved ensilering. Dette vil kunne stille krav til at konsumindustrien i Nord-Norge i framtiden må ensilere eller selv ivareta alt av avskjær og biprodukter.

4.3 Konsekvenser for fordelingen av kvoter mellom flåtegruppene

Fordeling av fiskekvoter er ikke bare et spørsmål om de ulike flåtegruppene sine historiske rettigheter. Hensynet til økonomi i flåten er et forhold som kan gi endringer i fordelingen av andeler. Ressursfordelingsutvalget i Norges Fiskarlag begrunnet i sin innstilling i 2001 forslaget om å øke trålgruppens andel av kvotene på lodde i Barentshavet med denne flåtens vanskelige driftssituasjon. Det er således ikke gitt at dagens fordeling av kvoter vil gjelde i fremtiden. Også andre forhold påvirker fordelingen av kvoter mellom flåtegruppene. Et slikt forhold er flåtegruppens reelle mulighet til å gjennomføre et fiske. Eksempelvis er loddekvoten ved Jan Mayen og Island forbeholdt ringnotflåten fordi det i de øvrige flåtegrupper vurderes å bare være et fåtall fartøy som vil være i stand til å drive fiske i disse farevannene. Andre forhold som kan ha betydning er fartøygruppens mobilitet.

Flåtegruppene har ulik grad av mobilitet og jo mindre fartøyene er jo mer avhengig vil de være av å levere i regionen der fisket skjer. Under fisket etter NVG-sild i Vestfjorden, der kystflåten er tildelt en betydelig andel av kvotene, har det jevnlig vært sprengt mottakskapasitet lokalt, med innføring av turordninger og reguleringer som har gitt kystflåten prioritet i levering til fabrikker lokalt. Bruk av føringsfartøy og utenlandske kjøpefartøy er andre tiltak som har vært tatt i bruk for å øke mottakskapasiteten under fisket.

Dagens situasjon for sildoljeindustrien i Nord-Norge innebærer at det er høyst usikkert om denne industrien eksisterer når loddefisket i Barentshavet gjenopptas. Fangster til mel og olje må da leveres på Vestlandet eller i utlandet. Under siste periode av loddefisket i Barentshavet var 71–77 prosent av kvoten fordelt til ringnotgruppen, 10–11 prosent til trålgruppen og 12–20 prosent til fartøy under 27,5 meter i kystgruppen. Kystgruppen fisket i årene 2000–2002 rundt 50 tusen tonn årlig, der rundt 60 prosent av fangstene gikk til mel og olje. Med få unntak ble disse fangstene levert til fabrikker i Nord-Norge. Uten fabrikker i nord må disse fangstene, samt fakslodde og avskjær fra industrien, i fremtiden føres sørover, enten av kystflåten selv eller av føringsfartøy.

Det kan stilles spørsmål ved om fartøyene i kystgruppen vil finne det lønnsomt eller mulig å delta i fisket etter lodde, hvis fartøyene ikke kan sikre seg at all fangst kan leveres til konsumkjøpere i regionen der fisket skjer, eller at det organiseres føring av denne flåtens fangster til mel og olje.

De største kystfartøyene, med en lengde på 27 meter, kan i dag laste omkring 150 tonn. Med priser på 70–80 øre per kilo levert til mel og olje har en tilsvarende mengde lodde en verdi på rundt 105–120 tusen kroner. Et kystfartøy med en kvote på 750 tonn lodde må levere minst fem ganger for å ta hele kvoten. Seilingstid én vei fra Finnmark til Vestlandet vil være på over tre døgn, der bunkerskostnader for levering og retur vil kunne utgjøre mellom 35 og 45 prosent av fangstverdien. I tillegg kommer ulemper og kostnader på grunn av tapt fisketid. Et større ringnotfartøy som laster rundt 1500 tonn lodde vil til sammenligning kunne seile distansen fra Finnmark til Vestlandet på om lag 2,5 døgn, og der drivstoffkostnadene kommer ned på anslagsvis 14–16 prosent av fangstverdien.

Det er et åpent spørsmål om kystflåten vil finne det lønnsomhet å gjennomføre et fiske etter lodde under slike forutsetninger. I så tilfelle vil manglende deltagelse og utnyttelse av tildelte kvoter på sikt kunne føre til at kystgruppens kvoter på lodde omfordes og at en større andel blir allokert til havfiskeflåten.

4.4 Nordnorsk sildoljeindustri framtid og mulige tiltak

De to sildoljefabrikkene i Nord-Norge som i dag ikke er i drift blir holdt i beredskap av eierne på eget initiativ og for disses kostnad alene. Dette har blant annet vært motivert ut fra en forventning om at loddefisket i Barentshavet vil gjenopptas. Etter hvert som tidspunktet for gjenopptakelse synes å ligge lengre inn i framtiden er også fabrikkenes framtid blitt usikker.

Alle tre fabrikkene har per i dag nedskrevet en stor del av anleggsmidlene og selskapene har en egenkapitalandel på mellom 50 og 67 prosent. Til sammen utgjorde egenkapitalen 80 millioner kroner ved årsskiftet 2004/2005. Eierne har således hatt økonomisk fundament for å holde fabrikkene i beredskap eller i begrenset drift. Samtidig koster beredskapen eierne flere millioner kroner hvert år. Selv med delvis drift de siste to årene hadde de tre selskapene et tap på til sammen 17 millioner kroner før ordinære avskrivninger og 31 millioner kroner etter avskrivninger. Det betyr også at eierne står overfor en vanskelig beslutning om de skal fortsatte å vente eller legge ned og realisere verdiene i fabrikkene.

En nedlegging av fabrikk vil med stor sikkerhet være irreversibel. Det vil innebære at produksjonsutstyr som kan selges blir solgt, og at det ikke vil bli ny drift selv om fisket etter lodde senere gjenopptas. Prisen på å bygge ny fabrikk vil i dag fort passere 100 millioner kroner. De store variasjonene i loddebestanden, en historie med lange perioder med stopp i loddefisket og få andre råstoffalternativer vil lett tale mot en slik investering i framtiden.

Også sett i forhold til et scenario med fortsatt beredskap og gjenopptakelse av loddefisket i slutten av dette tiåret vil sildoljeindustrien i Norge og i Nord-Norge i særdeleshet ha utfordringer på flere fronter. Én av utfordringene vi har berørt er konkurransen om råstoffet fra utenlandsk industri og at dette delvis er en konkurranse på ulike forutsetninger. Industrisiden hevder her at hensynet til flåtens lønnsomhet i denne sammenhengen går foran alle hensyn til norske fabrikk.

Andre utfordringer vi har berørt er knyttet til omsetningssystemet, der nordnorsk sildoljeindustri i stor grad er utelukket fra å delta på auksjonene på kolmule på grunn av fabrikkenes geografiske plassering. Dette oppleves naturlig nok som paradoksalt når fangster av lodde fisket i Finnmark og østover legges ut på auksjon med utbudsområde som inkluderer Danmark. Det kan også oppleves som paradoksalt at Sildelaget i perioder benytter føringstilskudd for å føre pelagisk råstoff ut av Nord-Norge og til industrien i sør, mens det motsatte ikke er tilfelle.

En tredje utfordring vi har berørt er konkurransen sildoljeindustrien møter fra konsumindustrien om råstoffet. Makrell har siden 1994/1995 nesten uten unntak gått til konsum. I løpet av de siste årene har industrien også "tapt" sild som råstoff, fordi konsummarkedet kan betale vesentlig mer for silda enn sildoljeindustrien. Dette gir også langt større verdiskaping for norsk fiskerinæring. Den samme tendensen har vist seg i fisket og omsetningen av lodde. Under fisket etter lodde i Barentshavet i perioden 1999–2003 gikk 36 prosent av kvantumet til konsumproduksjon. Konsumloddefisket sto likevel for 62 prosent av flåtens inntekter. I 2005 gikk for første gang også en betydelig andel av lodda fisket ved Jan Mayen til

konsumproduksjon. Hvis konsumentene i dagens viktigste markeder for konsumlodde, som er i Russland og Ukraina, fortsetter å etterspørre lodde, vil fiske til konsum også i neste periode av loddefisket i Barentshavet bli det viktigste. Det kan også tenkes at norske eksportører vil kunne nå nye konsumenter av lodde, for eksempel i Kina, noe som vil kunne bety at konsumandelen øker ytterligere. Når kolmulefisket i tiden fremover reduseres, noe havforskerne lenge har ment må skje, vil fisket etter lodde få større økonomisk betydning for ringnotflåten, og incentivene for fiske rettet mot konsumanvendelser vil øke. Utdrøningene som sildoljeindustrien møter i konkurranse fra konsumsiden er det lite aktørene kan gjøre noe med, så lenge levering til mel og olje ikke kan skje til "konsumpriser".

Utdrøningene og problemstillingene i forhold til konkurransen fra utenlandske kjøpere og mellom norske kjøpere i nord og sør åpner derimot for flere mulige tiltak. Felles for disse er en forståelse av at monopolsituasjonen til flåten, slik det er etablert i Råfiskloven og Deltakerloven, kan medføre tilpasninger som ikke er ønskelig sett ut fra fiskeripolitiske eller næringspolitiske mål. Verken fiskeri- eller næringspolitisk er det ønskelig at råstoff føres ubearbeidet ut av landet hvis det samfunns- og bedriftsøkonomisk er mer lønnsomt at bearbeiding skjer i Norge. Monopolsituasjonen kan imidlertid føre til at det kun er flåtens interesser og hensynet til maksimal lønnsomhet i denne som vinner frem når Sildelaget nå tilpasser seg et internasjonalt råstoffmarkedet, der man også ønsker å være en ledende aktør. For Sildelaget blir dermed også problemstillinger knyttet til strukturen innad i norsk sildoljeindustri et spørsmål man overlater til "markedet" og da med de markedsmessige mekanismer som er skapt for å gi størst mulig lønnsomhet i flåten.

Om det er mulig å innføre tiltak for å endre den - sett fra nordnorsk industris side - negative utviklingen, er vanskelig å avgjøre. Det samme gjelder spørsmålet om hvilke tiltak som vil være mest aktuelle, mulige eller minst omstridt.

Det vil åpenbart kunne være problematisk å opprette tiltak som medfører at konkurransefortrinn "refordeles", og som flåten eller andre deler av norsk sildoljeindustri vil være imot. Dette forsterkes også av at det i dagens situasjon er en økende overkapasitet i sildoljeindustrien totalt sett. Problemene i forhold til kapasitet kan imidlertid fort endres hvis bestandene av lodde og tobis igjen øker og et større fiske til mel og olje gjenopptas.

Mulige tiltak for å opprettholde en nordnorsk sildoljeindustri vil kunne støttes av både fiskeripolitiske og distriktpolitiske hensyn. Både industrien og kystflåten vil ha argumenter for at det også i fremtiden vil være nødvendig at det finnes fabrikker i Nord-Norge som kan ta imot større kvanta til mel og olje. Om antall fabrikker skal være én eller tre og hvor disse bør ligge blir en annen vurdering.

Vår opplisting av tiltak er kun en gjennomgang av hvilke som kan være tenkbare, og er ingen anbefaling. Tiltakene som kan tenkes å være aktuelle i forhold til problemstillingene som er drøftet i denne rapporten er basert på ordninger vi kjenner fra tidligere, både i sildoljeindustrien og i fiskerinæringen for øvrig. I dagens situasjon vil likevel flere av tiltakene etter vårt syn være kontroversielle.

- **Beredskapsordning for nordnorske fabrikker.** Beredskapsordninger - også kjent som "møllposeordninger" - har tidligere vært brukt som virkemiddel for å støtte bedrifter i mel- og oljeindustrien i påvente av en bedring i råstofftilgangen. Siste gang det ble utbetalt tilskudd fra Fiskeridepartementet under en slik ordning var i 1995. Ordningen var finansiert over Hovedavtalen for fiskerinæringen, som for øvrig er oppsagt av regjeringen med virkning fra 1. januar 2005.

I dagens situasjon kan en beredskapsordning begrunnes ut fra at det kan være samfunnsøkonomisk og/eller fordelingsmessig riktig å bidra til å opprettholde sildoljefabrikker i Nord-Norge i påvente av neste loddefiske. Uten en hovedavtale kan imidlertid en slik ordning bli vanskeligere å innføre nå. At det på nasjonalt nivå også er vesentlig overkapasitet med dagens fabrikkstruktur er også et argument mot å bruke offentlig støtte på å opprettholde kapasitet.

- **Pristilskudd for levering til nordnorske fabrikker.** Ordninger der fisker eller kjøper har mottatt tilskudd per kilo fisk som er blitt omsatt har vært mye brukt. Særlig har ordningen vært rettet mot fiskerier der markedet ikke har fungert tilfredsstillende med hensyn til å gjennomføre et fiske, for eksempel på grunn av mangel på mottak eller manglende kjøperinteresse. Ordningene har vært administrert av fiskesalgslagene, men finansiert over Hovedavtalen. Beløpene som gikk til direkte pristilskudd til fisker finansiert over Hovedavtalen var de siste årene små og var rettet mot mindre fiskerier som krabbe og kystreker. Den største andelen av inntektsgivende prisstøtte gikk til føringstilskudd, som skulle stimulere til frakt av råstoff til kjøper fra en region med overskudd på råstoff til regioner med underskudd på råstoff. Etter oppsigelsen av Hovedavtalen er en ordning med føringstilskudd finansiert over Fiskeridepartementets budsjett videreført også i 2005.

Pristilskudd eller føringstilskudd kan være et virkemiddel som kan bidra til å utjevne den konkurranseulempen som nordnorske fabrikker møter, for eksempel som følge av praksisen med fastsettelse av utbudsområdet for auksjonene. Et pristilskudd eller føringstilskudd til fangster av kolmule som leveres i Nord-Norge kan bidra til at flåten endrer sin praksis og i større grad inkluderer de nordnorske fabrikkene i utbudsområdet.

- **Justering av hvordan utbudsområdene kan fastsettes.** Fisker og Sildelaget står i dag fritt til å fastsette utbudsområdet. Ett alternativ som kan sikre at norske fabrikker kan delta i konkurransen om råstoffet med utenlandske fabrikker er en ordning der Sildelaget må inkludere alle norske fabrikker i utbudsområdet i de tilfeller fisker ønsker å inkludere utenlandske fabrikker i auksjonen. Vilkåret kan gjelde all omsetning til mel og olje eller avgrenses til spesifikke fiskerier eller fisket i spesifikke soner/områder.
- **Priskorrigerende tiltak overfor utenlandske kjøpere.** Et slikt tiltak kan være en type prishandicap som utenlandske kjøpere må betale for å utjevne konkurransesituasjonen mot norske fabrikker. Sildelaget benytter allerede i dag en type priskorreksjon ved flåtens konsumlandinger av sild i Danmark. Ordningen har delvis vært motivert ut fra å gi like vilkår på kjøpersiden, det vil i denne sammenheng si mellom norske og danske kjøpere, og dels for å gi fiskerne samme økonomiske resultat uavhengig av om de lander fangstene i Norge eller i Danmark. Foranledningen til innføring av pristillegget var forskjeller i vanttrekksprosent mellom Norge og Danmark og at norske fiskere måtte bære landings- og lossekostnader ved landing i Danmark. Tiltaket har medført at danske kjøpere må betale et pristillegg (også kalt et handicap), som i perioder har utgjort opp mot 35 øre per kilo. Etter etablering av avtalen mellom Norge og EU om harmonisering av vanttrekksprosentene på pelagisk fisk er pristillegget redusert til 10 øre per kilo. Sildelaget har inngått en avtale med danske fiskemelfabrikker som innebærer at disse dekker norske fartøys landings- og lossekostnader i Danmark. Derfor er det fra Sildelagets side ikke innført et tilsvarende pristillegg på landing til mel og olje i Danmark.
- **Regulering av flåtens landinger i utlandet.** Et slikt tiltak kan tilsynelatende synes å bryte med den pågående liberaliseringen av fiskeri- og næringspolitikken der strukturutviklingen i industrien i stor grad overlates til markedet og den frie konkurransen mellom

aktørene. Liknende mekanismer er imidlertid brukt i fiskeriene internasjonalt. Eksempler på slike ordninger finner vi i Canada (kvoteprioritet til fartøy som lander fangstene til foredling på land), i Namibia (blanding av økt kvote og redusert kvoteavgift for fisk landet til foredling på land), på Island (avkorting av kvoter for fangst landet uforedlet i utlandet) og på New Zealand (stedbunden leveringsplikt for visse arter). En variant av denne mekanismen finner vi i deler av norsk torskestrålerflåte hvis konsesjoner betinger leveringsplikt til anlegg i en bestemt region. Internasjonalt finner vi også tiltak som har medført vesentlige omfordeling av fiskerettigheter og dermed landingsmønster i fiskeriene. Et eksempel på dette er endringene i USAs fiskerilovgivning i 1998, som fikk store konsekvenser for eierstruktur og rettigheter i fabrikkstrålerflåten som fisker alaska pollock. På lignende vis kan det for å sikre landinger til norske fabrikker fra pelagisk fiskeri for eksempel tenkes å innføre konsesjonsbetingelser som fastslår at norske fartøy må lande en gitt minste andel av sine fangster til fabrikk i Norge, det vil si en variant av leveringsforpliktelsene vi kjenner fra hvitfisksektoren.

5 REFERANSER

- Core Competence/Hartmark Consulting AS (2003). Internasjonal markeds- og industrianalyse for biomarine ingredienser, Rubin rapport nr. 4613/111.
- Fiskeridirektoratet, Fangst og landingsstatistikk, Bergen
- Fiskeridirektoratet Danmark, Landingsstatistikk, www.fd.dk, Danmark.
- Fiskeridirektøren (1969). Fiskeristatistikk 1969, Norges Offisielle Statistikk XII 273, Bergen.
- Fiskernes Fiskeindustri amba, FF-nyt, Nyhetsblad.
- Fiskernes Fiskeindustri amba, Årsregnskap og miljøregnskap 2003 og 2004.
- Hanstholm Fiskemelfabrik AS, Årsregnskap og miljøregnskap 2003 og 2004.
- Havforskningsinstituttet (2005). Havets ressurser og miljø 2005, Fisken og havet, særnummer 1 – 2005, Rapport, Bergen.
- ICES (2005), Report of the Northern Pelagic and Blue Whiting Fisheries Working Group, Ices WGNPBW 2005 CM 2006/ACFM:05, Ices Advisory Committee On Fishery Management, København.
- Krog, J., & T. Williksen (1998). Verdikjedeanalyse av Norsk Vårgytende Sild, KPMG Management Consulting AS, Rapport, Trondheim.
- Lorentzen, T. (2005). Omsetningsformer og kontrakter i pelagisk sektor, SNF rapport nr 80/05, Samfunns- og Næringslivsforskning AS, Bergen.
- Norges Fiskarlag (2001). Innstilling fra Ressursfordelingsutvalget januar 2001, Trondheim.
- Norges Sildesalgslag, Omsetningsstatistikk, 1993-2005.
- Norges Sildesalgslag, Årsmeldinger, 1989-2004.
- Oterhals, Å., et.al. (2001). Råensilasje i produksjon av spesialkvalitet fiskemel, Rubinrapport nr 4603/97, Sildeolje- og Sildemelindustriens Forskningsinstitutt, Bergen.
- Rubin (2005). Varestrømsanalyse 2004, Notat.
- Skretting AS. Miljørapport 2004.
- Sunnanå, K., & J. S. Christansen (1997). Kommersielt fiske på polartorsk. Rapport 1/1997, Fiskeriforskning, Tromsø.
- TripleNine Fish Protein amba, 999 News, Nyhetsblad.
- TripleNine Fish Protein amba, Årsregnskap og miljøregnskap 2003 og 2004.

VEDLEGG

Tabell 4 Norske landinger i utlandet og utenlandske landinger i Norge. Kvantum og verdi av pelagiske fangster etter anvendelse (kilde: Norges Sildesalgslag, Statistisk Sentralbyrå)

År	Kvantum (1000 tonn)				Verdi (mill NOK)			
	Konsum		Mel/olje		Konsum		Mel/olje	
	Norske landinger i utlandet	Utenlandske landinger i Norge	Norske landinger i utlandet	Utenlandske landinger i Norge	Norske landinger i utlandet	Utenlandske landinger i Norge	Norske landinger i utlandet	Utenlandske landinger i Norge
1989	70	7	14	12	114	12	7	8
1990	69	39	13	7	124	77	5	4
1991	68	69	37	4	120	146	22	2
1992	43	64	112	2	76	114	66	2
1993	60	83	77	20	105	140	44	10
1994	76	62	69	6	142	123	33	4
1995	84	86	36	3	155	236	19	3
1996	83	125	74	11	201	535	42	7
1997	105	106	85	92	210	473	58	85
1998	112	153	127	64	241	904	123	87
1999	112	176	110	47	200	552	66	29
2000	87	211	120	119	179	857	73	83
2001	64	226	134	83	270	1243	114	63
2002	61	168	211	147	200	1061	201	151
2003	64	115	313	130	157	599	275	110
2004	58	95	224	61	141	624	190	52
2005	45	53	203	3	123	463	147	3
Sum	1261	1838	1959	811	2758	8159	1485	703
Sum verdi (2004-kroner)					3155	8889	1595	756

Tabell 5 Resultattall for norske sildolje- og sildemel­fabrikker (tall i 1000 NOK)

Antall (N)	1999		2000		2001		2002		2003		2004	
	11		10		10		9		9		9	
Driftsinntekter	1 484 531	100.0 %	1 181 913	100.0 %	1 295 853	100.0 %	1 737 839	100.0 %	1 325 529	100.0 %	1 189 657	100.0 %
Vareforbruk	1 090 549	73.5 %	759 405	64.3 %	789 847	61.0 %	1 168 290	67.2 %	929 869	70.2 %	806 806	67.8 %
Lønnskostnader	143 261	9.7 %	143 837	12.2 %	140 453	10.8 %	133 624	7.7 %	115 767	8.7 %	101 279	8.5 %
Andre driftskostnader	233 876	15.8 %	237 329	20.1 %	229 604	17.7 %	260 344	15.0 %	246 225	18.6 %	208 903	17.6 %
Ordinære avskrivninger	44 609	3.0 %	50 721	4.3 %	44 865	3.5 %	43 634	2.5 %	42 372	3.2 %	34 862	2.9 %
Driftsresultat	- 27 764	-1.9 %	- 9 379	-0.8 %	91 084	7.0 %	131 947	7.6 %	- 8 704	-0.7 %	37 807	3.2 %
Finansinntekter	29 463	2.0 %	16 942	1.4 %	21 941	1.7 %	7 166	0.4 %	11 668	0.9 %	8 175	0.7 %
Finanskostnader	22 885	1.5 %	27 152	2.3 %	43 879	3.4 %	44 344	2.6 %	32 873	2.5 %	29 407	2.5 %
Resultat av finansposter	6 578	0.4 %	- 10 210	-0.9 %	- 21 938	-1.7 %	- 37 178	-2.1 %	- 21 205	-1.6 %	- 21 232	-1.8 %
Ordinært resultat før skatt	- 21 186	-1.4 %	- 19 589	-1.7 %	69 146	5.3 %	94 769	5.5 %	- 29 909	-2.3 %	16 575	1.4 %
Resultat av ekstraordinære poster (EOP)		0.0 %	45 508	3.9 %	20 640	1.6 %	- 17 245	-1.0 %	- 5 459	-0.4 %	- 10 461	-0.9 %
Årsresultat	- 12 763	-0.9 %	17 930	1.5 %	63 541	4.9 %	58 080	3.3 %	- 33 490	-2.5 %	- 3 338	-0.3 %
Selvfinansiering før EOP etter skatt	31 846	2.1 %	36 017	3.0 %	87 766	6.8 %	118 959	6.8 %	14 341	1.1 %	41 985	3.5 %
Andel med positivt resultatutvikling	18 %		80 %		80 %		44 %		11 %		22 %	
Andel med positivt Ordinært resultat før skatt	36 %		40 %		70 %		100 %		44 %		44 %	
Beregnet antall årsverk	405		395		372		339		282		242	
Anleggsmidler	440 468	52.8 %	536 349	62.0 %	530 458	54.9 %	465 696	50.9 %	431 453	46.3 %	517 576	57.0 %
Immatrielle eiendeler	9 930	1.2 %	10 953	1.3 %	5 403	0.6 %	11 664	1.3 %	11 211	1.2 %	11 865	1.3 %
Varige driftsmidler	390 229	46.8 %	371 822	43.0 %	340 861	35.3 %	324 703	35.5 %	280 098	30.0 %	293 776	32.3 %
Finansielle anleggsmidler	40 309	4.8 %	153 573	17.7 %	184 193	19.1 %	129 329	14.1 %	140 144	15.0 %	211 935	23.3 %
Omløpsmidler	393 189	47.2 %	329 320	38.0 %	435 323	45.1 %	448 489	49.1 %	501 294	53.7 %	390 673	43.0 %
Varer	106 819	12.8 %	156 947	18.1 %	245 440	25.4 %	250 150	27.4 %	248 244	26.6 %	257 508	28.4 %
Fordringer	83 906	10.1 %	98 828	11.4 %	118 435	12.3 %	129 265	14.1 %	190 137	20.4 %	88 382	9.7 %
Investeringer		0.0 %		0.0 %	199	0.0 %	141	0.0 %	206	0.0 %		0.0 %
Bankinnskudd og lignende	202 464	24.3 %	73 545	8.5 %	71 248	7.4 %	68 933	7.5 %	62 707	6.7 %	44 783	4.9 %
Eiendeler	833 657	100.0 %	865 669	100.0 %	965 781	100.0 %	914 185	100.0 %	932 747	100.0 %	908 249	100.0 %
Egenkapital	373 928	44.9 %	366 137	42.3 %	385 427	39.9 %	379 365	41.5 %	323 083	34.6 %	337 404	37.1 %
Avsetning forpliktelse	21 894	2.6 %	25 666	3.0 %	20 699	2.1 %	19 663	2.2 %	15 107	1.6 %	11 751	1.3 %
Annen langsiktig gjeld	146 843	17.6 %	176 185	20.4 %	216 247	22.4 %	210 292	23.0 %	190 367	20.4 %	271 383	29.9 %
Kortsiktig gjeld	290 994	34.9 %	297 679	34.4 %	343 406	35.6 %	304 865	33.3 %	404 190	43.3 %	287 711	31.7 %
Egenkapital og gjeld	833 659	100.0 %	865 667	100.0 %	965 779	100.0 %	914 185	100.0 %	932 747	100.0 %	908 249	100.0 %
Arbeidskapital (finansiell)	102 195	12.3 %	31 641	3.7 %	91 917	9.5 %	143 624	15.7 %	97 104	10.4 %	102 962	11.3 %
<i>Nøkkeltall (aritmetiske gjennomsnitt i utvalget)</i>												
Selvfinansiering før EOP i % av omsetning	-11.9 %		2.3 %		5.7 %		7.4 %		-3.1 %		-25.8 %	
Arbeidskapital i % av omsetning	27.4 %		2.0 %		8.0 %		10.7 %		10.5 %		33.4 %	
Ordinært resultat i % av omsetning	-10.2 %		-2.4 %		4.1 %		6.3 %		-8.3 %		-12.3 %	
Egenkapitalandel	45.6 %		47.6 %		45.3 %		44.4 %		39.7 %		43.4 %	
Totalkapitalrentabilitet	1.3 %		-0.1 %		18.3 %		18.0 %		-2.8 %		2.1 %	
Totalkapitalrentabilitet (veid gjennomsnitt)	0.2 %		0.9 %		12.3 %		15.2 %		0.3 %		5.0 %	

Tabell 6 Resultattall og nøkkeltall for dansk fiskemelindustri (tall i 1000 Dkr.)

Selskap	År	Drifts- inntekter	Drifts- resultat	Drifts- resultat	Ordinært resultat før skatt	Ordinært resultat før skatt	Bokført verdi anlegg	Ansatte	Råstoff av fisk og avskjær (1000 tonn)	Råstoff av fisk (1000 tonn)	Råstoff- pris DK/kilo	Råstoff- pris NOK/kilo	Utbytte mel	Utbytte olje
Hanstholm Fiskemelsfabrikk AS	2004	158 118	2 556	1.6 %	1 843	1.2 %	18 000	33	105	96	0.80	0.90	21.7 %	5.8 %
	2003	144 820	2 188	1.5 %	1 140	0.8 %	18 096	31	105	93	0.87	0.94	21.7 %	6.4 %
TripleNine Fish Protein amba *	2004	765 669	15 993	2.1 %	1 252	0.2 %	153 298	277	685	603	0.79	0.89	21.4 %	5.4 %
	2003	883 997	33 735	3.8 %	23 502	2.7 %	112 194	281	620	568	0.90	0.97	21.3 %	5.8 %
Fiskernes Fiskeindustri amba	2004	945 541	11 013	1.2 %	6 705	0.7 %	91 265	139	426	329	0.79	0.89	20.2 %	6.1 %
	2003	960 611	6 845	0.7 %	2 639	0.3 %	72 109	145	447	352	0.92	0.99	19.8 %	6.3 %
Sum	2004	1869 328	29 562	1.6 %	9 800	0.5 %	262 563	449	1216	1028	0.79	0.89		
	2003	1989 428	42 768	2.1 %	27 281	1.4 %	202 399	457	1172	1013	0.90	0.97		

*Råstoffpris er inklusive restbetaling til andelseierne som utgjorde 0 øre i 2004 og 5 øre i 2003.

Fiskeriforskning

Hovedkontor Tromsø:
Muninbakken 9-13
Postboks 6122
N-9291 Tromsø
Telefon: 77 62 90 00
Telefaks: 77 62 91 00
E-post: post@fiskeriforskning.no

Avdelingskontor Bergen:
Kjerreidviken 16
N-5141 Fyllingsdalen
Telefon: 55 50 12 00
Telefaks: 55 50 12 99
E-post: office@fiskeriforskning.no

Internett: www.fiskeriforskning.no

ISBN-13 978 82-7251-584-2
ISBN-10 82-7251-584-9
ISSN 0806-6221